Antun Gabrić

ČUDAN JENDEK

I DRUGE BUNJEVAČKE PRIPOVITKE

28493

PISAC O SEBI

Rodio sam se u Malom Verušiću - Hrvatski Majur, 19. XI. 1922. godine u brojnoj bunjevačko-hrvatskoj obitelji, od oca Albe i majke Kriste Ivković Ivandekić. Četiri razreda osnovne škole svršio sam u školi "Mijo Mandić" na Hrvatskom Majuru, gimnaziju u Subotici, bogosloviju u Zagrebu. Zaređen sam za svećenika 29. VI. 1948. Svoju svećeničku službu vršio sam u Sonti, Baču, Subotici, Đurđinu i najduže u Tavankutu, odakle sam zbog narušenog zdravlja otišao 1998. godine u mirovinu u Suboticu.

Kako je knjiga nastala? Volio sam knjigu. Želio sam i sam nešto napisati. Okušao sam se u prvim napisima u "Subotičkoj Danici" 1946. godine. Konačno je izborena mogućnost 1978. objavljivanjem "Bačkog klasja". Postao sam jedan od prvih njegovih suradnika. Pisao sam visti iz crkvenog života, priče, anegdote, reportaže iz Tavankuta, Bačkog Monoštora, Santova, Čavolja.

Sve je to bilo razbacano, nesređeno. Pored župničkih poslova nije bilo vrimena za njihovo sređivanje. Kad sam 1998. došao u mirovinu, na nagovor svojih prijatelja, počeo sam to sređivati i spremati za štampu.

Pisao sam ovo iz ljubavi prema narodu iz kojeg sam potekao. Želio sam da ne ostane zaboravljeno, pa knjigu s tom ljubavlju i primite.

Antun Gabrić

Antun Gabrić: ČUDAN JENDEK
i druge bunjevačke pripovitke

Edicija Narodno blago

Recenzent:
Milovan Miković

Naslovna strana:
Cecilija Miler

Lektor:
prof. Bela Gabrić

Izdaje:
Izdavački odjel
Katoličkog instituta za kulturu, povijest i duhovnost
"Ivan Antunović"

Za izdavački odjel:
Andrija Anišić

Odgovara:
mr. Andrija Kopilović

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

886.2(497.113)-32

GABRIĆ, Antun
Čudan jendek i druge bunjevačke pripovitke / Gabrić Antun. - 2. prošireno izd. - Subotica : Katolički institut za kulturu, povijest i duhovnost "Ivan Antunović", 1999 (Subotica : Globus). - 124 str. : ilustr. ; 20 cm. - (Edicija Narodno blago)

Tavankutske i druge pripovijesti / Milovan Miković : str. 121-122
ISBN 86-7450-002-1

a) Gabrić, Antun

Antun Gabrić

ČUDAN JENDEK

i druge bunjevačke pripovitke

Drugo, prošireno izdanje

Katolički institut za kulturu, povijest i duhovnost "Ivan Antunović"
Subotica, 1999.

Dragi čitatelji!

Pružam vam ovu knjigu "Čudan jendek i druge bunjevačke pripovitke". Čitajte je, razmišljajte, razgovarajte s drugima o onom što ste pročitali. Ova knjiga je zapis jednoga vrimena, njegovih događaja, slike ljudi, njihovog jezika i običaja, ostavljenog generacijama iza nas. A nadam se da će uvik biti onih iz našeg roda, koje će to zanimati.

Kako je knjiga nastala? Volio sam knjigu. Želio sam i sam nešto napisati. Ali u to vrime nije bilo lako, jer su prilike društvenog jednoumlja bile vrlo nepovoljne. Okušao sam se u prvim napisima u "Subotičkoj Danici" 1946. godine. Konačno je izborena mogućnost 1978. objavljivanjem "Bačkog klasja". Postao sam jedan od prvih njegovih suradnika. Pisao sam visti iz crkvenog života, priče, anegdote, reportaže iz Tavankuta, Bačkog Monoštora, Santova, Čavolja.

Kad se 1984. pojavila "Subotička Danica", počeo sam surađivati i u njoj. Objavljeno je 11 pripovidaka iz bunjevačkog života, našom lipom ikavicom. Imam još pripovidaka u rukopisu. Dobro poznajem i šokačke narodne pripovitke pa sam ih prirađivao za "Subotičku Danicu". Od bunjevačkih pripovidaka najduža je "U obrani života". To je zapravo opis napada razbojnika na naš salaš 1922. godine. U većini pripovidaka provlači se nit blagog humora i veseli prizori iz narodnog života. Napisao sam i dosta članaka iz naše kulturne baštine.

Sve je to bilo razbacano, nesređeno. Pored župničkih

poslova nije bilo vrimena za njihovo sređivanje. Kad sam 1998. došao u mirovinu, na nagovor svojih prijatelja, počeo sam to sređivati i spremati za štampu.

Pisao sam ovo iz ljubavi prema narodu iz kojeg sam potekao. Želio sam da ne ostane zaboravljeno, pa je s tom ljubavlju i primite.

Nikoliko podataka o sebi. Rodio sam se u Malom Verušiću - Hrvatski Majur, 19. XI. 1922 godine u brojnoj bunjevačko-hrvatskoj obitelji, od oca Albe i majke Kriste Ivković Ivandekić. Četiri razreda osnovne škole svršio sam u školi "Mijo Mandić" na Hrvatskom Majuru, gimnaziju u Subotici, bogosloviju u Zagrebu. Zaređen sam za svećenika 29. VI. 1948. Svoju svećeničku službu vršio sam u Sonti, Baču, Subotici, Đurđinu i najduže u Tavankutu, odakle sam zbog narušenog zdravlja otišao 1998. godine u mirovinu u Suboticu.

Antun Gabrić

Predgovor drugom, proširenom izdanju

Nije čest običaj da jedna knjiga za samo mjesec dana uđe u srca i kuće čitateljske publike, da bude tako brzo raspačana. "Čudan jendek i druge bunjevačke pripovitke", koji se pojavio na našem književnom horizontu 8. kolovoza ove godine, razletio se po Bačkoj i progovorio jezikom onih kojima je i namijenjen. Stoga se Izdavački odjel Katoličkog instituta za kulturu, povijest i duhovnost "Ivan Antunović" u dogovoru s autorom ove zbirke pripovjedaka odlučio za drugo, prošireno izdanje u koje je autor uvrstio i lijepu, narodnu pripovijetku "Vučja zahvalnost".

Subotica, 25. X. 1999.

Izdavački odjel
Katoličkog instituta za kulturu, povijest
i duhovnost "Ivan Antunović"

LJUDI I DOGAĐAJI

ČUDAN JENDEK

Kod starih Bunjevaca kumstvo je uvik bilo na velikoj cini. Kum nije mogao biti "makar ko". On se izbirao. Tko je bio kum na vinčanju, redovito je držao i dicu na krštenju. Kad su kumovi došli u godine, kumstvo se podmlađivalo tako što je kogod od mlađih iz obitelji dice prihvatio kumstvo. Obično su gazde kumovali risarima, subašama ili svojim stalnim radnicima.

Roka K. se sasvim slučajno okumio sa svojim kumom Matom. Bilo je to ovako. Kad je posli prvog rata bio odnešen čak u Makedoniju da služi kadar, prvog dana nije imao nikog poznatog u četi. Tek sutradan u njegovu četu odnekuda bude dodiljen Mate. Veoma se obradovao što će imati bar koga poznatog. A s njim se poznavao još iz škole, a i kasnije su se u momčenju često nalazili u istom društvu. Sad se tako zgodilo da su i spavali u istom krevetu, u stroju stajali jedan pored drugoga i kao dva blizanca uvik bili zajedno.

Kad je posli vojske Roka našao svoju suđenicu Klaru i odlučio se s njome vinčati, bio je na sto muka, jer nije imao kuma. U jedvite jade sine mu u pameti spasonosna misao, da za kumstvo zamoli svog nerazdvojnog druga iz vojske. Mate pristane na kumstvo pod uslovom da mu Roka uzvrati kumstvo. Dogovoreno, učinjeno. Mate je kumovao na vinčanju Roki i Klari, a par miseci kasnije Roka i Klara uzvratiše kumstvo Mati i njegovoj izabranici Jagi.

Kad su počela i dica dolaziti na svit, više nije bilo problema s kumstvom. Jedni su drugima držali dicu na krštenju, a kasnije kumovali kod vinčanja. To ih je kumstvo toliko zbližilo, da su jedni druge poštivali sa "kume".

Imendan, Božić i svinjokolj nije se moglo zamisliti, a da jedan drugome ne budu gosti. Istina, kasnije, kad su već i dicu podomili, to gošćenje bilo je riđe. Razlog tomu bile su godine, a i činjenica da je Mate ostao na starini u Marinkić kraju, a Roka je skrpio malo kućice u selu, pa su sad bili malo dalje jedan od drugoga. Roka nikad nije težio za Bog zna kakvim bogatstvom. Bio je zadovoljan s malim. Ali je zato volio miran i uredan život. A iznad svega je volio crkvu. To je bilo "zdravo iz velikog" da on nediljom nije bio u crkvi. A kad su u Adventu počimale rorate, bio je upravo radostan što može rano, još po mraku na roratu, a kad se vrati iz crkve, posli jedne rakijice, tako se slatko ručalo.

Baš tog jutra, samo što se vratio s rorate, kad bane Matin unuk s porukom: "Danas je kod nas svinjokolj! Poručili su dida da dođete na večeru!"

"Dobro, dobro doć' ću. Ni mi je baš zdravo zgodno, danas imam dosta posla, al' triba ići dok zovu."

"Kazali su da dođete malo ranije pa ćete divaniti."

"Dobro, dobro!" - potvrdi Roka svojom omiljenom uzrečicom i pogladi kumče po kosi.

Namiri josag malo ranije i stade se spremati. Kako je te godine stegla nika suva zima, Roka odluči da se dobro obuče. Kad se kogod tužio da je zima, on je malo kao srdito znao odgovoriti: "Nije to zima, već ste vi slabo obučeni!" I kao za potvrdu toga, navuče čakšire od učinjene kože, na noge valjane čarape i nove klompe. Zagrne novi kožuh, a na glavu metne strigansku šepicu. Rukavice nikad nije nosio. Još kad je bio mlad i kod Rice služio kao paradeš, ni za najveće zime nije navlačio rukavice. A ni pušio nije. Pušenje ga je čak malo i nerviralo, pa kad pušači jako zadime, znao im je prigovoriti:

"Ne znam kaku slast imate u tom dimu?"

Da prija stigne, udari pričicom. Susret kumova bio je tim srdačniji, što se već odavno nisu vidili. Roka se pozdravi sa svom čeljadi, koji su mu se zdravo obradovali. Uvedoše ga unutra u zagrijanu sobu koja je mrišila po vrućim fancima i pečenoj divenici. Pa kad sidoše za stol, i kao za početak gucnuše po koju ljutu rakijicu, divan se razvezao, uspomene naviraše, pa čak i one iz vojske. I ostali ukućani se umišaše u divan, pa raspoloženje postade najugodnije. Ukusna i masna jila zališe vinom iz Bukte, pa raspredanju zgoda i nezgoda ne bi bilo kraja da u jednom trenutku Roka slučajno ne baci pogled na sate i skoro se zaprepasti:

"Šta, valjda nije već 11 sati? Ta kad je brže prošlo! Iđem, al' oma!"

I dok su zaustavljali kuma da još malo ostane, on se pravdao: "A ne, moram ići! Ujtru moram uraniti na roratu!"

I dok se sa svima opraštao, kuma Jaga sveže u tilorsku maramicu nikoliko fanaka i malo pečene divenice pa mu pruži s ričima: "Ponesite malo milošće i kumi Klari!" Kako su krajevi maramice bili svezani unakrst, Roka je natakne na zapešće desne ruke, da je ne izgubi.

Pun misec je obasjavao široki put, pa kum Roka udari sridinom puta po desnom vagašu i komotno je gazio svojim klompama smrznuti crni pisak. Mraz stego i nigdi ni žive duše. Bilo mu je lipo, pa počme poluglasno pivušiti jednu pismu koju je naučio još u ditinjstvu. Čudio se da ima nezadovoljni ljudi, kad je njemu evo tako lipo da se ne bi minjao ni sa samim carem. Kad završi pismu, pogleda na desno pa promrmlja: "Aha, sad sam na Bećarevoj ćoši. Još samo da prođem snaš Kajin salaš, pa sam kod svoje kuće."

Na snaš Kajinom salašu u to vrime, a još i dan danas, ima u ogradi baš kraj puta, jedna ogromna topola. Kako je misečina uprla, topola je svoj hlad bacila priko čitavog puta, čak u neposičenu kuružnju i ta tamna sjena izgledala je kao jendek.

Kad Roka dođe naspram topole, naglo se trgne i zastane. Zatrepće očima da bolje vidi i ne mož se čudom načuditi:

"Otkud sad ode priko puta ovaj jendek!?"

Napregne još bolje svoj, već malo vinom pomućen vid, pa mu se jendek učini još širi i dublji. Sam sebe okuraži i glasno izgovori: "A, neš se ti meni otet!"

Izvuče ruke iz džepova kožuha i maramicu s fankima pribaci priko jendeka. Onda skine kožuh pa i njega pribaci. I šepicu s glave, baci tačno na kožuh. Malo samo potrese nogama, a kad klompe skliznuše, uhvati ih desnom rukom zajedno i baci priko jendeka. Začu se tup udar klompa o smrznutu zemlju. Pljune na dlanove i rastare, izmakne se tri koraka unatrag da uzme zalet, već po navici kaže: "Bože pomozite", potrči i kad dođe do jendeka, iz sve snage poskoči i odbaci se. Dočekavši se na noge i na ruke s onu stranu jendeka, brzo se podigne i opet glasno uzdahne "Fala Bogu". Prvo obuje klompe, zatim zagrne kožuh, metne šepicu na glavu i malo zadihan krene.

Začas je bio kod svoje kuće, napipa bravu od vrata i uđe u sobu, koju je slabo osvitljavao uvučeni tinj lampaša. Klara je već odavno legla, prikorno se oglasi:

"A di si tako dugo?"

Roka, osićajući krivicu, ništa ne odgovori, već se počme svlačiti. Klara nezadovoljna ponovo upita:

"A nije mi kuma ništa poslala?"

To trgne Roku, nesvisno pogleda na desnu ruku di bi tribala biti maramica s fancima i divenicom, pa bezbojnim glasom odgovori: "Nije!" Videći da neće biti ništa od divana, Klara umukne, a on se brzo svuče i legne.

Ujutro se na vrime probudi, počme se spremati u crkvu, al' ga je stalno progonila misao di je maramica i otkud tamo taj jendek. Tih misli nije se mogao otresti ni u crkvi. Zato, čim stigne kući, kaže ženi:

"Posli ručka otić ću bać Bodi, pomoć namrvit kuruza."

A to je više odlučio zato da ponovo prođe kraj snaš

Kajine ograde i vidi nisu li još tamo fanki i da još jedared za dana vidi taj čudan jendek.

Spremi se i krene ćutke i zamišljen sa znatiželjom da riši tu noćašnju zagonetku. Već izdaleka ugleda maramicu, bila je izžvakana i iskidana kerećijim zubima. Okolo je bilo mrvica od fanaka, ali jendek? Njega nigdi. Čak ni tragova, ni grudava. Srdito lupi dlanom po kožuhu i tvrdoglavo izgovori:

"I na oltaru bi se mogo zaklet da je tu noćas bio jendek i da sam ga ja priskočio!"

("Subotička Danica", kalendar za 1984, str. 101-103)

NE UVEDI NAS U NAPAST

Imućniji su Bunjevci pored salaša redovito imali kuću u varoši i vinograd u Bajskim vinogradima. Salaš je bio temelj gdi se živilo, radilo, domilo i rađalo. Kuća u varoši bila je za stariji svit, koji su pod starost dolazili u varoš, gdi su bili bliže crkvi i u miru se pripravljali za smrt. Od kuće bi koji darovitiji muškarac išao u školu ili na zanat. A vinograd je podizao ugled familiji. Govorilo se: "Ti imadu i vinograd." A kako su muškarci bili ljubitelji dobre kapljice, pili su ne samo o blagdanima i s prilikom, nego su i češće rado popili čašu dobrog vina ili se okripili gutljajem dobre šljivovice.

U petak za večerom dida Ivan je svim svojim čeljadima rasporedio šta će ko raditi, a sinu Mati i unuku Tomi naredi da ujutro ranije nahrane konje, pa će s njim obojica rano u varoš, u vinograd. Triba još jedared ožuljati vinograd, a i već je "sveta Klara grožđe šara", pa će ukućanima iz vinograda doneti i ranog voća i ranog grožđa, da se oslade i da znaju koje je doba godine. Starešina se uvik slušao bez pogovora, pa se i dida Ivan sa svojim pratiocima krene u varoš još prije svanuća i u jednom kasu stigoše u varoš i kad prid kućom viknu "kapiju", dida Ivanova žena, koju su svi poštivali sa "stara mama", radosno rastvori oba krila kapije. Muškarci bace jedno odniveno bure u lotra, a u šarage metnu košar u koji će se skupiti spadanica u rakiju. Stara mama u konafasku maramu sveže ručak i metne u košar u šaragama. Dida Ivan uzme nikoliko zalogaji u usta i

priko zalogaja odgovaraše ženi na pitanja "Šta je novo na salašu", i brzo sađe u podrum da uzme rakiju. U jednu omanju butelju nalije rakiju. To će biti za Matu i Tomu. A zatim dohvati s police krasno rezbarenu čuturu, koju je još dida Ante donio sa "svetog mista" iz Marije Radne, i u nju nalije rakije. To će biti za vincilira Perišu.

Za frtalj sata stigoše u vinograd, ispregnu konje pod víšnjom, koji je tu odavno zasađen prid kolibom, a Mate i Tome uzeše žuljače da za hladovine svrše posao. Dida Ivan uzme s kola maramu s ručkom, unese je u kolibu na krevetac, a butelju s rakijom stavi na pendžericu. Zatim s velikom pažnjom i nekom ljubavlju uzme i čuturu i obisi je na čekljun grane od víšnja. Misleći, nek mu bude pri ruci čim ustriba. Dovikne radnicima, neka samo rade, a on će skočiti do štrangara Heka, pa kad se vrati, zajedno će ručati.

Tek se dida jednom stazom udaljio iz vida, Mate ode u kolibu, donese butelju s rakijom, nazdravi sinovcu Tomi i dobro povuče. Ni Tome se nije dao nadmašiti od svog strica i on dobro povuče. Kad su drugi put nazdravili, butelja je bila prazna. Radili su doduše svojski, ali su obojica bacala čeznutljive poglede prema čuturi s rakijom, koja je tako izazovno visila na otpilanoj grani víšnja. Odjedared će Mate: "Ja ne znam šta je ovom našem ocu? Radimo ovako težak poso, a nalijo na ovaka dva čovika naprstak rakije!" Tome nadoda slamu na vatru: "Gledaj, a onom vandrovaču Periši nalio punu čuturu!" I jedan i drugi su proživljavali u sebi borbu, pa će Tome stricu: "Znate šta striko? Vi ste stariji, otpijte prvo malo od vincilirove rakije, pa ću onda i ja!" To Mati nije tribalo kazati dva puta. Ostavi žuljač u brazdi, u nikoliko koraka nađe se kod čuture, dohvati je, nagne, a jabučica pod grlom stane se šetati gore dole. Vrati čuturu na njezino misto i ponovo uzme žuljač. Isto to uradi i sinovac Tome s tom razlikom što je malo duže držao čuturu na ustima. Barem tako se stricu činilo.

Sad je posao išao da je milina. Snažne ruke povlačile su

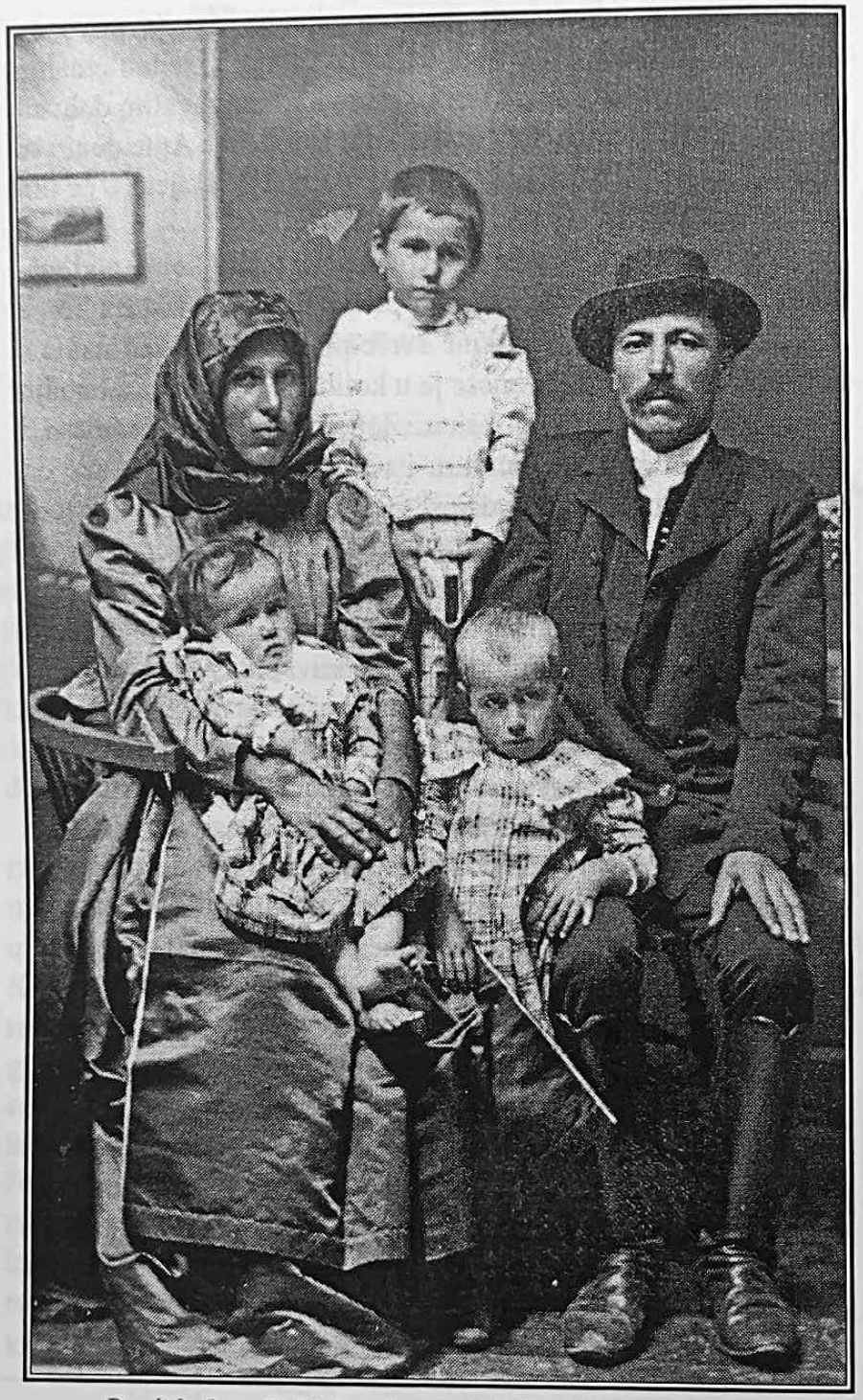

Pradida Ivan Gabrić sa ženom Marijom Crnković i dicom

žuljač kroz žuti pisak kao da je sigračka. A i razgovor je tekao življe, pa njim se činilo da se dida Ivan dugo ne vraća od štrangara. To je opet bila napast da se učini još jedan juriš na čuturu. Misleći kako ga je sinovac privario i više popio, Mate svojski potegne. Sad je sinovac gledao sa sumnjom svoga strica. I njegove su se slutnje obistinile. Kad je nagnio, iza tri gutljaja čutura je bila prazna. Sad je obojicu uhvatio neki osićaj krivnje a i slutnje da će se iz ovog štogod neugodno izleći, pa su radili ćutećki.

Ubrzo, pojavi se kod kolibe visoka staračka figura dida Ivana, i kao da su se dogovarali, iz malog progona pomoli se i vincilir Periša. U svojoj zelenoj uniformi, sa službenom kapom na glavi i puškom o ramenu, izazvao je pozornost ženskog svita, a strah kradljivcima. Gazde su volili da su s njim u dobrim odnosima, pa su ga svakom zgodom častili pićom. A on je to volio. Zato je subotom kao slučajno prolazio vinogradima, znajući da će tamo naći njihove vlasnike.

Ugledavši dida Ivana, vincilir veselim i jakim glasom pozdravi: "Faljen Isus, gazda Ivane! Jestel stigli?" "Uvik Isus faljen bio, Periša! Evo došli smo da vinograd poslidnji put ožuljamo, a i malo milošće da donesemo čeljadima. Pa, Periša, imal kake štete?" "Gazda Ivane, sve je u redu. I sami vidite, da nema ni tragova, a kamo li kradljivaca. Ja na to zdravo pazim i mene se lopovi boje. Sačuvaj Bože, da ja koga uvatim!"

Zadovoljan Perišinim odgovorom, dida Ivan preokrene razgovor. "Pa, Periša, jesil ručo?" "Nisam, gazda Ivane. Čitavo jutro sam u poslu, pa nisam ni imao kada jisti" spremno odgovori Periša, znajući šta će sada doći. "E, onda evo rakije!" i pruži mu čuturu. "Gazda Ivane, u dobroj je ruki!" "Ta, uzmi samo i pij! Ja neću." Periša desnom rukom prihvati čuturu, nadlanicom live ruke obriše husarske brkove i već unaprid osićajući slast, nagne čuturu. Ali kako je sve više i više naginjao, tako se njegovo lice od blaženog izraza pritvaralo u čuđenje, a zatim u razočaranje. Konačno lice mu poprimi otužan izgled,

ruka mu odmakne čuturu s usta i progovori: "Av, gazda Ivane, sad ste me dobro privarili! No, svejedno, šala vridi."

Sada dida Ivan ne mož da dođe sebi i da shvati šta je vinciliru pa počme mucati: "Šta, valjda nije prazna? O, oprosti Periša, nisam te htio privariti." Tek tada shvati o čemu se radi, pa više kao za sebe progovori: "To niko drugi nije uradio, samo ona dvojica."

I dok su njih dvojica što ljubaznijim ričima nastojali izgladiti nesporazum, Mate i Tome su ispod oka pogledali na tu stranu i u strahu osluškivali neće li štogod razumiti iz njihovog razgovora.

Ispativši vincilira, dida Ivan se vrati i čitavo vrime o tom ne progovori ni riči. Oni su to shvatili da će gromovi grmiti kad odu na salaš.

Došavši kući, dida Ivan se jadao svojoj virnoj drugi: "Šta misliš, šta su uradila ona dvojica? Ja vinciliru pripravio rakiju u čuturi i obisio na višanj. I kad sam ja očo štrangaru, oni popili rakiju, pa kad je došao Periša, ja ništa i ne sumnjajući ponudio ga praznom čuturom. Tako sam se osramotio prid tim čovikom. Šta će mislit o meni?"

Kao i uvik, stara mama je umirujuće dilovala na svog čovika: "Bože, čovče, kad znaš da vole rakiju, kako si je mogo metnit tamo njima prid nos, ko za napast. Ta zar ne moliš svaki dan u Očenašu: 'I ne uvedi nas u napast'!"

("Subotička Danica", kalendar za 1991, str. 150-151)

PAMETNI PULIN

Još je povisničar Ivanji zapisao, kada su subotički gradski oci dilili narodu zemlju, da je niki Bunjevci nisu htili primiti izgovarajući se: "Dok je repova, bit će zemalja." U tom odgovoru sadržana je njihova ljubav prema stočarstvu još iz vrimena kada su boravili u staroj postojbini. Posebno su na cini bili čobani, koji su velika stada ovaca napasivali na prostranim subotičkim atovima. Iako su se imovinske prilike dosta izminile, još i danas nike familije rado drže ovce i čobana.

A biti čoban nije lako, ali je lipo. On mora imati posebnu čobansku kabanicu, koju nosi na ramenima, a štiti ga od hladnoće i kiše. U svezanom rukavu kabanice nosio je hranu. Čobanski štap je na kraju imao gvozdenu kuku, koja mu je služila da njome lakše može uhvatiti ovcu ili jagnje tako da ga odastrag zapne kukom za nogu. Redovito je imao i magarca koji je pridvodio ovce i pulina, koji je bio ne samo čobanov pomoćnik, nego i viran prijatelj i razgovor.

Marko je bio čoban od kako sebe pamti. Ali nije imao svoje ovce, nego se pogađao kod gazda i za plaću godinama čuvao njihove ovce. Zadnjih godina je bio pogođen kod jednog dobrog gazde, koji je imao salaš blizu mađarske granice, pa kad se raskosi i skine litina, najradije je napasivao ovce duž granice, tirajući ih od čikerijanske do kelebijske šume. Tu je paša bila dobra, a salaši naritko poređani i po duž daleko jedan od drugog. S njihovim vlasnicima imao je dogovor da za manju

naknadu s ovcama noći na njivi. A nitko nije bolje potorio njivu, nego kad na njoj prinoće ovce.

U takvom jednom salašu uz granicu stanovao je i Stipan K. Radin i čuvaran, sa svojom malom obiteljom, živio je u skromnom salašiću. Bio je nadaleko čuven po tome što je imao dobre kerove. Ne samo velike koji su mu čuvali salaš, nego je imao osobito dobru fajtu pulina. Kerušu, koja se kotila i dva puta godišnje, posebno je pazio, a štenad prodavao po skupe novce. Sada mu je ljubimac bio jedan pulin, kojeg mu je prije dvije godine okotila ta keruša. Bio je čiste crne, kudrave dlake, kratkih ušiju, pa mu je zbog njih dao ime Ćulan. Ono što je posebno krasilo Ćulana, to je što je bio neobično pametan pulin. Kad Stipan istira svoj mali čopor svinja na strniku, nije ih morao čuvati. Samo je dozvao sebi Ćulana i izdao mu zapovid: "Čuvaj svinje i sačuvaj Bože da kojeg pustiš u kuruze!" Stipan se slobodno mogao vratiti na salaš i raditi koji drugi posao dok je Ćulan pazio na svinje. Ako se koje uputilo u kuruze, teško njemu. Ćulan ga je ljutito vraćao u čopor. Ili kad je nediljom tribalo uhvatiti kokoš za klanje, Stipan je samo prstom pokazao na kokoš i rekao: "Drž tu!" Ćulan je nepogrišivo shvatio koju kokoš triba uhvatiti i za tili čas je bila u njegovim šapama.

Prošle su već i Svi svete, litina je poskidana s njiva, a to je bio raj za čobane i njihova stada. A Marko ih je najradije tirao uz granični pojas. Tu je bila najbolja ispaša. Često je znao svratiti i na Stipanov salaš, na razgovor i na čašu vina. Jednog takovog dana kaže mu Stipan: "Mogo bi noćas s ovcama noćiti na mojoj strniki da je malo potoriš."

Marko će mu: "A kako ćeš mi platiti kad znam da nemaš novaca?"

Stipan će mu malo uvriđen i žalostan: "Istina, nisam baš pri novcu. Ali ne radi se uvik za novac. Triba činiti dobra dila Bogu na slavu. A ko zna, možda ću ti jedared i vratit."

Pomalo nevoljko Marko pristane i tu noć s ovcama prinoći na Stipanovoj strniki. Sutra ujutro se oproste i Marko s ovcama pođe dalje.

Nije od tog njihovog susreta prošlo ni misec dana, nikako početkom prosinca kada su sve češće magle padale na smrznutu zemlju, a evo opet Marka s ovcama. Svrati Stipanu na salaš, kad kod njega baš svinjokolj.

Stipan će mu već s kapije radosno: "Baš si dobro trevio. Uđi, malo se odgrij i okripi!" Marku nije tribalo dvared kazati. Uđe, pa sidne bliže peći. Stipanova domaćica podvori gosta pečenom džigericom i vinom, pa se divan brzo raspreo.

Odjedared se Marko trgne kao oparen: "Av jak, a moje ovce?"

Izađe napolje, pa će na kapiju, al ovaca nigdi. Sav protrne.

"Pa di mogu bit?" prošapta poluglasno.

Pođe po tragu koji je vodio prema graničnom pojasu i štogod je dalje odmicao, strah ga je više hvatao i crna slutnja da su ovce prišle državnu granicu i otišle u Mađarsku. Magla se sve više spuštala i sve se manje vidilo. Stigne do pedestmetarskog graničnog pojasa. Trag je pokazivao da su ovce za pašom prišle granicu, ali on se nije usuđivao dalje.

Trčećim korakom vrati se na Stipanov salaš i sav zadihan ispriča mu svoju nevolju, da su mu ovce prišle u Mađarsku. Sad se i Stipan uozbiljio, jer je znao da s graničarima nema šale i da se stvar može zaplesti. Te triba ići do prve karaule prijaviti slučaj, a graničari opet u varoš svojoj komandi, a ovi opet diplomatskim putem sve javljaju mađarskim vlastima. Dok se ovce ne vrate, proći će i nedilju dana, a još k tome će krivac i krivično odgovarati.

Odjednom Stipanovo lice se razvedri, kao da mu je došla nova spasonosna misao. Zvizne u prste, što je bio znak da Ćulan triba da dođe. I zaista, za nikoliko trenutaka tu se stvori Ćulan, mašući repom i gledajući svojim pametnim očima. Svi troje žurnim korakom stigoše do pedesetmetarskog graničnog pojasa. Trag ovaca je jasno pokazivao da su ovce prišle granicu

i ne hajući za državne propise, pošle za dobrom pašom i nestale digod u magli.

Stipan uzme na ruke Ćulana, okrene mu glavu prema ovčijem tragu i počme mu govoriti kao razumnom stvorenju: "Ćulane moj lipi i pametni. Vidiš te glupave ovce ne znadu da se ne smi prići granica. Sad trk, štogod brže možeš za njima, nađi ih i sve do jedne vrati."

Ćulan ćavne, što je bio znak da je razumio a i obećanje da će zadatak izvršiti. Sprca se ovčijim tragom, bez pasoša pritrči granicu i nestane u magli. Nije prošlo ni frtalj sata i dok su Marko i Stipan bili kao na iglama, u izmaglici se prvo začuje bronza sa ovna, a zatim ćavkanje Ćulana, a ubrzo zatim čitavo stado srićno se vrati priko granice a da niko od graničara to nije ni primetio.

Marku padne kamen sa srca. I dok se Ćulan umiljavao gazdi, nadajući se za nagradu dobroj večeri, Marko ganut zagrli Stipana i skoro kroz suze kaže mu: "Stipane brate, kako ću ti za ovo zafaliti i čime platiti?"

Stipan će mu veselo: "Ta mani Marko! Kaka zafala, kaka plaća! Ta, tu skoro si potorio strniku. Istina nisi to baš učinio rado i malo si me uvridio kad si kazo da nemam novaca i da ti ne možem platiti, al se sićaš da sam kazo da dobro uvik triba činiti Bogu na slavu, makar se i ne nadali da će nam se to vratiti. A evo ja ti plaćam na ovaj način."

Zatim Stipan pomiluje Ćulana, pa će mu nježno: "Gledaj, Marko! Ako već kogod zaslužuje pofalu, to je moj Ćulan. Valjda nigdi nema ovaki pametan pulin."

("Subotička Danica", kalendar za 1985, str. 147-149)

UKRADENA KASA

Veći dio bunjevačkih salaša pružao se duž dolova. Dolske vode tekle su s gornjaka na dolnjak, krivudale, izlivale se, pa nije čudo što su dolovi bili obrasli bujnom trskom i zelenom travom. Trskom su Bunjevci pokrivali salaše i staje, a na travi napasali ovce, goveda i konje. Bilo je to sridinom druge polovice prošlog stolića.

Salaš braće Tune i Lajče D. nalazio se na jednoj dolskoj gredi. Familijarni ljudi, živeći u zajedničkom domaćinstvu obrađivali su zemlju, držali dosta josaga. Konji se nikad nisu zobili, nego se prid veče puštali u dol i tamo se napasivali do kasno uveče.

Tuna je bio stariji, on je naređivao šta i kad će se raditi. Jedno pridveče kaže Lajči:

"Istiraj konje u do na pašu!"

Lajčo bez pogovora posluša. Kobili i ždribcu stavi spone, jednog šišaka ukolenči, a ždribad nije dirao, jer se oni ni tako neće odvojiti od matere. Sve ih otira u njihov dol na travu. Kako je matica dolske vode krivudala, tako je i rit rastao, ili malo šire ili malo uže praveći okuke. Tu su konji malo bili zaklonjeni. Lajčo ostavi konje i vrati se na salaš da bi posvršivao ostale poslove.

Priko ovog dola prolazio je jedan sporedni litnji put. Tu, stotinjak metara dalje od pašnjaka, bila je manja drvena ćuprija kojom su se služili seljaci iz obližnjih salaša.

Malo kasnije nego obično Lajčo dođe rad konja i, pošto se jedan umrsio, malo se duže zadržao dok ga nije oslobodio. U to začuje klepetanje kola i prigušene glasove. Pritaji se, jer su mu se glasovi učinili nepoznati. Na ćupriji se kola zaustaviše, a po zvuku i glasovima zaključi da nešto teško skidaju s kola. Dobro je čuo da je teret bućnio u vodu i udario o dno. Užurbani glasovi, brže klepetanje kola i topot konjskih kopita izgube se u noći.

Lajčo otira konje na salaš i kaže bratu Tuni šta je čuo. Ovaj se zamisli i uozbilji. Zatim kaže:

"Iđemo vidit šta je."

Siđu u dol na ćupriju i kako je misec izašao iza oblaka, kroz trsku i vodu na dnu jendeka raspoznaše kasu. Bila je od tvrdog drveta, okovana gvožđem i šarkama i sa tri brave. Po onom što su i prije čuli kako jedna banda bećara u okolici varoši mnogo krade, zaključili su da su to ti bećari, pa su digod ukrali kasu i da zametnu trag, privremeno su je tu sakrili.

U dubini njeve duše nešto im nije dalo mira. U sebi su se lomili, da li kasu otvoriti i uzeti novac ili sve ostaviti. Iz znatiželje, a još više potajne želje da se lako dođe do novca, odluče kasu izvaditi i otvoriti. Žurno odoše na salaš i potiho, da ih ukućani ne čuju, uzmu gvozdenu polugu, nešto alata i dadu se na posao. Zasukavši se do kolina, zagaziše u vodu i trsku i polugom na vag izdigoše kasu na suho. Uz dosta muke šarke i brave popustiše. Zaprepaštenje i strah ih obuze kad ugledaše debele svežnjeve novčanica već malo ovlažene. Potrpaše ih u pripremljeni džak i odnesoše u atar i zakopaše na skrivenom mistu. Kad su se vratili na salaš, iz straha i osićanja krivnje, ništa nisu govorili svojim ukućanima.

I Tuna i Lajčo sledeći dan proveli su u strahu i zbunjenosti, ali i potajnim planovima, šta bi se moglo učiniti s tolikim novcima. Kad je pala noć, bili su na oprezu. I s pravom. U neko doba noći kerovi bisnim lavežom javiše da se salašu približavaju nepoznati ljudi. Obojica pobigoše prema ataru u

kuruze i sa zebnjom osluškivaše šta se događa na salašu.

Uistinu, bili su to oni bećari. Kad nisu našli novac u kasi, odmah su posumnjali da su ga mogli pronaći i odneti ljudi iz obližnjeg salaša. Ušli su na silu u sobu i počeli prvo pritnjama i vikom tražiti od žena da im kažu gdi su novci. Kad žene ništa nisu htile reći, počeli su ih tući i zabijati klince pod nokte, ne bi li od straha i boli odale di je novac. No, one, iako su slutile da se s njihovim ljudima nešto čudno događa, nisu htile izdati. Tako bećari odoše neobavljena posla, a Tuna i Lajčo s još većim oprezom i strahom vratiše se na salaš.

Posli nikoliko dana dođoše i varoški panduri na salaš. Kažu da su uhvatili bećare koji su pokrali bajmočku općinsku kasu, pa su samo došli da izvide da im nisu štogod zla učinili. Ubrzo bećare izvedoše pred sud. Pošto ih je sud teretio za više krađa i otimačina, da bi umanjili krivicu, nisu priznali da su pokrali i bajmočku općinsku kasu. A to je Tuni i Lajči baš dobro došlo. Svi bećari su bili osuđeni na višegodišnju robiju.

Život je tekao dalje, dani su prolazili u svakodnevnom poslu i brigama, pa se krađa bajmočke kase počela zaboravljati. Tuna i Lajčo iskopaše novac, osuše ga, slože i, da se niko ne bi dositio, počeli su ga pomalo ulagati u kupovinu rogatih bikova koje su gojili i prodavali. Također su novce ulagali i u svinje, pa je i s njima trgovina dobro išla. Malo pomalo, kako su novci pristizali, kupovali su zemlju, dok nisu nakupovali 700 lanaca zemlje.

Obrađivati i voditi brigu o ovako velikom imanju nije bilo lako. Tribalo je mnogo raditi. Još više se brinuti i pomalo strahovati. Tuna se prvi razbolio. Išao je i doktoru, ali mu nije bilo bolje. Predosićao je da mu se bliži kraj. Zato nasamo pozove brata i kaže mu:

"Lajčo brate, teško sam obolio. Iđi i ispuri mi jedan klip kukuruza. Ako ga pojidem, ozdraviću. Ako ga ne možem pojisti, umrit ću."

Lajčo ispuri klip kukuruza i donese bratu. Ovaj ga je

malo milovao i zagledao, pa vratio s ričima da ga ne može pojisti. Bio je to znak da će umriti.

Tuna sa suzama u očima zagrli brata i kaže mu:

"Brate Lajčo, onu našu tajnu o novcima nikom ne kazuj. Fala ti na bratskoj ljubavi i poštenju. Nemoj me zaboraviti. Moli Boga za mene."

Ubrzo iza toga Tuna je umro i svoju tajnu ponio u grob.

Lajčo ga je nadživio, ali je svojoj dici prid kraj života odao tajnu o ukradenoj kasi.

("Subotička Danica", kalendar za 1986, str. 101-103)

SVEKRVINE CIPELE

U to vrime obitelj bać Blaže Jaramaza bila je najbolje stojeća na čitavom Đurđinu. Velik salaš na dolskoj gredi okružen ledinom punom svakojakog josaga i priko 300 lanaca oraće zemlje. I pored ovakog bogatstva, njegova čeljad nije patila od bogzna kake gospoštine. U salašu i u polju, radili su s risarima i nadničarima. Tu se nije pogađalo šta je čiji posao, nego su svi radili ono što je bilo na redu ili najpriče. Tako se trevilo da su i ženske radile oko josaga ili u polju.

A Stipićevi su na Klisi imali 400 lanaca. Za obradu tolike zemlje tribalo je svita i domaćeg i pogođenog. Kažu da su za radnike kuvali taranu u kotlu. Ako se ne bi pojila tog dana, podgrijavali bi je za sutra, pa kad malo zagori i uvati se za koto, svi su se otimali ko će grebati.

Jaramazovi su imali udavaču imenom Roza. Dobro izrasla i zdrava ženska, više je volila raditi u polju, nego švragati po kući, pa čim prikorači kućni prag, ostavljala bi papuče i obuvala opanke. Stoga nije čudo da su joj stopala dobro izrasla i raširila malo više nego što priliči za žensko čeljade.

I Stipićevi su imali dva momka prispila za ženidbu. Kod Bunjevaca se zdravo pazilo ko će se s kim opreteljiti. Tako se zgodilo da jedan Stipić zaprosi Rozu, a drugi opet nađe sebi snašu iz dobre kuće, al cura bila malo slabačka i sitnih kostiju.

Stipićevi su imali kuću na Somborskom putu, tu između Sarvaša i Čvarkove ćoše. U dogovoreni dan dođu obadve snaše

svekrovi da se dogovore za svadbeno ruvo i obuću. Ova ih prvo odvede krojačici, pa onda šusteru da im uzme miru za nove cipele. Taj prvo zamoli Rozu da bosom nogom stane na jedan bili papir, pa olovkom zaokruži stopalo, a onda još centimetrom izmiri gornji obujam stopala. Kad je pogledao u crtež i centimetar, šuster s čuđenjem progovori:

"Al vi imate niku mušku nogu!"

Roza bi većma volila da je ćutio, neg što je to kazao. Postidila se i oćutila.

Šuster uzme miru i jetrovi. Kako je bila manjeg rasta, imala je i manju nogu. Šuster opet progovori: "No, vidite, to je ženska noga!"

Na kraju majstor uzme miru i za svekrovine cipele.

Otaleg se raziđu svaka na svoju stranu.

Roza se osićala osramoćena i ponižena što joj je rečeno da ima mušku nogu. Malo se u sebi borila, pa se odlučno vrati šusteru. Zapovidnički mu kaže:

"Sašijte i meni cipele iste kao i jetrovi."

On se ispočetka pravdao da to neće biti dobro, ali na kraju pristane s ričima:

"Dobro, samo ako štogod ne bude dobro, nemoj mene kriviti."

Baš kad su se snaše spremale na ispovid za vinčanje, šegrt donese tri para novih cipela. Svekrova gleda cipele pa se čudom čudi. Tu štogod nije u redu. Jetrova obula cipele ko od šale, a Roza u svoje ne može turiti ni prste, a kamoli čitavu nogu.

Sad svekrova ljutita postavi pitanje:

"Kako to da su Rozine cipele tako male, kad smo uzeli veliku miru isto ko i meni?"

Roza prizna:

"Ja sam kriva. Sramota mi bilo što imam mušku nogu, pa sam se vratila šusteru i naredila da i meni sašije male cipele, za pravu žensku nogu."

Šta sad? Triba ići u crkvu i na vinčanje, a snaša nema šta obuti!

Pošto su cipele svekrovine i Rozine barem otprilike bile jednake, svekrova pokloni svoje cipele snaji. Iako su je i ove cipele žuljile, u svatovima je još kojikako izdržala. Al čim je ta hajka prošla, srdito je izula cipele i bacila ih u ćošu, pa obula papuče. Potajno je pripravila i svoje opanke i vrebala prvu zgodu da ih može obuti. Ta šta će joj svekrovine cipele kad se njezina noga najbolje osića u opanku!

Prohujale su godine.

Kad je Roza ostala udovica, priuda se za Grgu Kujundžića Ganinog, i tako posta maćva sada već pokojnom gospodinu Ivanu Kujundžiću, župniku sv. Roke u Subotici. Kako je ona vodila župnikovo domaćinstvo, a ja sam bio kerski kapelan, u večernjim zimskim satima često je pripovidala svoju zgodu o svekrovinim cipelama i slatko se smijala svojoj nevolji.

("Subotička Danica", kalendar za 1987, str. 149-150)

ANTIN SVINJOKOLJ

- Događaj istinit - imena izmišljena -

Kod starih Bunjevaca odnos između gazde i risara sadržao je u sebi mnogo pravde. Risar je bio dužan ne samo uraditi ris, nego s prolića doći u nadnicu kopati kuruz, pomoći izvući đubre, a s jeseni opet obrati kuruze. Zimi opet popravljati ogradu, vaditi drva i kositi rit. Tako je risar bio osiguran ne samo s kruhom, nego je u berbi zaradio kuruz za ranjenika, u nadnici za odilo i obuću, a zato što je vadio drva i kosio rit, imao je ogriv. Obično je dobijao još motiku-dvi pod krumpir i povrće. Za uzvrat gazda je kumovao kod krštenja, ženidbe, a ako se dogodio smrtni slučaj, gazda je snosio troškove ukopa. Ako svudan nije bilo tako, kogod je bio krivac.

I bać Pilip je imao stalne risare. Istina, pokoji su se i minjali, ali Ante je naslidio svoga oca i još didu. Stanovao je kod novog groblja. Bio je tih, povučen i malo stidljiv. Svaki je posao svesrdno radio, jedino nije volio kositi rit. Ni sam ne zna zašto. Možda zato što je bilo zima, ili se na trsku moglo lako posići.

Zato se baš nije obradovao kada je stigla poruka da će se sutra ići u rit. Za ovako važan posao bać Pilip je obično skupio jaču radnu snagu, bilo oni koji su dolazili na mobu ili oni koji su, kao risari, bili i dužni. Na ovaj posao išlo se već kad se josag namiri i dobro ruča. Radilo se do rano posli podne, kad su se morali vratiti na namirivanje i večeru. Dan je kratak, pa

se jilo dva puta na dan.

Sišlo je njih u dol desetak radnika. Jedni su toljom i kosirom trsku kosili po glatkom ledu, drugi vezali snopove, treći su te snopove izvlačili i mećali u stave, a kasnije i u klupe. Uz glasna nadvikivanja i kojekake šale i međusobno zadirkivanje posao je tekao brzo, a dan odmicao.

Kad su se manjivali, Ante priđe bać Pilipu i stidljivo mu kaže:

"Gazda Pilipe, ja sutra ne bi došao na poso."

"A zašto, Ante?"

"Ako da Bog, ja bi sutra pravio svinjokolj."

"Dobro. Mi ćemo onda ovo sutra završiti i brez tebe", blagonaklono odgovara bać Pilip.

Kad su drugi čuli da će Ante klati svinjče, stanu ga zadirkivati:

"Kaki si ti čovik sebičnjak, nećeš ni da se našališ da nas pozoveš na večeru!"

"Čekaj samo, doć ćemo ti u vašange!"

Ante, kako je bio stidljiv, nije ih se znao otresti, već je samo ponavljao:

"Pa dođite! Pa dođite."

Sutradan bila subota, pa da se posao završi, nisu se manjivali dok sunce već nije bilo na smiraju. Bać Pilip pozove sve radnike na večeru, ali neki nisu zaboravili da je kod Ante svinjokolj pa zagraje:

"Iđemo Anti na svinjokoljsku večeru!"

Bać Pilip ih počme odgovarati i već pomalo ružiti:

"Ta, kud ste navalili, tom sirotom čoviku ćete pojist čitavog ranjenika!"

Ali, oni najgrlatiji su vikali da se mora ići i krenu. Njih dvojica uhvate bać Pilipa ispod ruke govoreći:

"Gazda Pilipe, i vi morate s nama!"

I hoćeš-nećeš, krenu pričicom Antinoj kući. Kad su stigli, već se počeo vaćati mračak. A kad banu u avliju onako nogati i

krakati, i još brkati kao apostoli, Ante i njegova žena i šogor i šogorica, koji su im pomagali, pomisliše: "Ovi će nam pojist čitavo svinjče." Ali, da se ne osramoti, ipak ih pozove unutra. Bać Pilipa metnuše u pročelje, a ostali posidaše koji na klupe, koji na stočiće, pa ih je bila puna soba.

Litra rakije nije dobro ni zaokružila po društvu, a već je bila prazna. A kad su navalili na krvavicu, sve im je pucalo iza ušiju, kao da tri dana nisu jili. Vrlo malo se tu divani, samo koji ubaci:

"Na zdravlje, čeljadi!"

Ili: "Nikad u životu nisam ovako slatko večero!"

Pa sve jedan drugog gurkaju, podsmihuju se i nazdravljaju. Balon vina su za čas ispraznili. A kad su pojili divenicu i krvavicu, navališe na žmare, pa na barenu slaninu, dok nisu pojili sve osim slanine i šunaka.

Jedini koji je vrlo malo jio bio je bać Pilip. Vidi on neslanu šalu ovoga društva, pa uzme samo po koji zalogaj, a i to mu se čini kao da baca za leđa. Jedva čeka da ustanu i da se krene. Kad ništa više nije bilo na stolu, počeše se krstiti, ustajati i zahvaljivati Anti:

"Pa onda fala na večeri!"

"Kaži i drugi put", nadoda jedan obešenjak.

Kako su došli, tako naglo i nestadoše, pa se bać Pilip sam i neraspoložen uputi na svoj salaš.

Legao je, ali nije dobro spavao. Mučili su ga niki strašni snovi. Ujutro ustane mamuran i spremi se na malu Misu. Kad tamo, ko za pakost, i evanđelje je govorilo o nekom siromahu kojem ako uzmeš u zalog ogrtač, moraš do doveče vratiti. Čim se vratio iz crkve, kad ga prid kućom dočeka i žena, kojoj su već rekli šta se sinoć dogodilo, pa i ona osu vatru:

"Sram te bilo! Ti si čovik? Odvest te proždrljivce tom sirotom čoviku, pa pojist čitavog ranjenika. Je li ti znaš šta je grijota? Ne bojiš se Boga da će te pokarati?"

Krivac je samo ćutio, ljutito otpuhivao dimove iz lule i

štogod smišljao. Zovne derana i strogo mu naredi:

"Iđi oma bać Anti i kaži mu da sam ja kazo da dođe."

Nije prošlo ni po sata, kad evo Ante. Pomalo snuždeno i bojažljivo pozdravi, pa ne smi bliže. Bać Pilip mu kaže:

"Hajd vamo!"

Dovede ga do obora, pokaže mu velik čopor krasnih ranjenika sve lipči od lipčeg i pomalo dršćućim glasom progovori:

"Brate Ante, ako možeš i ako oćeš oprosti. Ono što smo mi sinoć kod tebe napravili i grijota je i sramota. Evo, izaberi najvećeg i najlipčeg ranjenika, nek je tvoj i nosi ga!"

Ante se sramežljivo počme nećkati. Bać Pilip će strogo na njega:

"Kako ja kažem, tako mora bit! Evo su kola, tamo u košari su konji. Upreži, a ovi, pokaže na muškarce, će ti natovarit i nosi."

I sam za sebe promrmlja:

"Za taj grij što smo učinili, za pokoru bi tribalo da se sami upregnemo u kola i da odnesemo ranjenika."

("Subotička Danica", kalendar za 1989, str. 125-126)

ČUDNA SNAGA

Duž mađarske granice pruža se tavankutska šuma. Malo je duža nego što je široka. Tu su bili nekadašnji subotički atovi. Već poodavno, na njima je Šumska uprava zasadila šumu. Ta lipa šuma zasađena je svakojakim drvećem. Najviše je bagrema, ogromnih hrastova i nešto crnogorice.

Krajem šume kao đerdan nanizale su se kuće i kućice našeg jednostavnog bunjevačkog svita. Dobar je to svit i živi svoj život mukotrpan, ali zadovoljan. Komšije se pazile, išle jedni drugima na mobu, žene se skupljale na prela i budno pratile društveni život čitavog kraja, mladež se zabavljala na skupštinama i kokicama, a šuma je bila pravi raj za razne dičije sigre.

Tu u kraju, u jednoj takoj kući živio je bać Beno sa svojom ženom Marom. Dicu su podomili, pa su sada pomalo osamljeni iščekivali kad će im se dica s unučadi pojaviti na kapiji. Takvi susreti unosili su im u srca radost i davali snagu da ustraju u svojim staračkim brigama. A takvih briga je uvik bilo. Tek se jedna savlada i prođe, kad nadođe druga.

Eto, sad se opet pohabala đerma na bunaru. Pa nije čudo koliko se vode na nju izvuče. Svemu izađe vrime, pa i đermi.

Već duže vrimena smišljao je Beno kako doći do nove đerme i tu svoju nevolju povirio je svom bračnom drugu. Složili su se da đermu triba doneti iz šume. Tamo podalje u šumi jedno rašljasto drvo je dušu dalo za taj posao. Malo ih je

grizla savist da to nije baš sasvim u redu, ali kad su dobro razmislili, našli su opravdanje. Koliko samo oni godišnje imadu štete od šume? Zimi lisice, koje imaju svoja staništa u šumi, koliko im samo pileža odnesu. S prolića, s koliko je muke teško odraniti i sačuvati piliće, jer i svraka i kobac rado će se zaletiti u čopor i odneti one najlipče. A šumske srne, koje čak i zakon štiti, tako se rado prošetaju po vinogradu i zađu u već veliku raž i naprave štetu. Zašto mi tu štetu ne bi kadgod makar i na ovaj način nadoknadili?

Jedne mračne kišne noći, kad je pretpostavljao da šumar sniva san pravednika, Beno je sa svoja tri komšije višto posikao rašljasto drvo i njih četvorica su ga sa prilično muke na ramenima doneli na srid avlije i tu ostavili. Tribat će ga još očistiti od kore i provrtiti jame.

Šumar, naš čovik, često je obilazio šumu i budnim okom motrio da ne bi ko pravio štetu ili neovlašćeno siko drva. Ali mora mu se priznati da je imao i srca i razumivanja za nevolje naših ljudi, pa im je kadgod znao progledati kroz prste ili zažmuriti da sve ne vidi.

Tog jutra, komšinca Žuriš Marica stala je na Beninu kapiju i prigušenim glasom viknila:

- Eno šumara! Već je kod novoviračke kuće.

- Beno, Beno di si -, isto tako prigušenim glasom sad je Mara dozivala svoga čovika. On žurno dođe i kad razumi o čemu se radi, pukne mu prid očima u kakvoj se opasnosti nalazi. Bio je čovik brzih odluka, pa oma zapovidnički kaže Mari:

- Drž đermu za onaj kraj.

- Ta di ćemo mi ovaki, ovoliko drveslo?

- Drž samo, kad ti kažem - ljutito će Beno.

I nika čudna, dosad neviđena snaga pojavi se u ova dva staračka tila. Dok nisi udario dlanom o dlan, đerma je već bila u guvnu za slamom. Brzo je prikriju s nikoliko snopa kuružne i vrate se u avliju, praveći se kao da su se baš u ovaj čas našli

slučajno u avliji.

U to je šumar stigao na kapiju i laganim korakom uđe u avliju, sa strogošću u glasu pozdravi službenim pozdravom. Stane na srid avlije i laganim pogledom počne kružiti po avliji. Sa šupe pogled mu sklizne na guvno, otaleg na čardak pod kojim je bio svinjak, pa na malu kuću i završi na ambetušu. Beno i Mara kao osuđeni samo stoje i ćute.

Šumar kao da se borio sa samim sobom i štogod premišljao, a onda se naglo okrene i kaže:

- Zbogom, čeljadi, - pa žurnim korakom izađe kroz kapiju i okrene prema Zlatnom kraju.

Beni i Mari pane kamen sa srca. Odahnuše.

Posli nikoliko dana, kad su mislili da je opasnost sasvim prošla, Beno i Mara odoše u guvno da opet donesu đermu u avliju da je obrade.

Al oćeš! Uvatiše oni đermu za dva kraja, al ni makac. Pa šta je sad? Probaju ponovo, al opet ništa. Ni podignit je.

Sad se obadvoje nađoše u čudu.

- Šta je to - Beno će ženi - onda smo je nosili kao da je perce, a sad ne možemo ni pomaknit.

- Ni sama ne znam kaka se to čudna snaga onda pojavila u nama, pa smo je nas dvoje odneli u guvno, a sad je ne možemo ni makniti?

Tavankut, 15. svibnja 1990.

("Subotička Danica", kalendar za 1991, str. 154-155)

KARABAĆA U RIMU

Dan u kasnu jesen, ladan gornjak duše da probija do kosti, pa grupa lovaca jedva čekala da stigne do salaša kod bać Bolte, kako su se dogovorili na polasku u lov na zecove.

Tamo je njihovo uobičajeno sastajalište i odmor uz ručak posli lova.

Kad su stigli, uz glasne pozdrave svim ukućanima, ušli su u vruću sobu i posidali oko velikog astala. Da se malo ugriju, prvo je domaćin uno u sobu rakiju. Sva je soba od nje zamrišila i baš im je dobro pala.

Dok su čekali da domaćica pripravi ručak, domaćin bać Bolto kaže svojim gostima, ovom veselom lovačkom društvu:

"Šala liči dušu i kripi tilo. Zato da čujemo ko će izmislit i ispripovidat najlipču pripovitku."

Kad je to čuo Karabaća, on se lukavo nasmije, malo zasuče velike, guste brkove i počne natenane:

Kažu da sam se ubacio na didu s materine strane. Taj je tako volio konje. Čitali smo u čitanki: ker je najvirnija i najpametnija životinja. Ja opet kažem: konj je i pametniji i virniji. S njim možeš drugovati, razgovarati, putovati. Zamislite kako je to uživanje kad upregneš dva dobra konja u čezije, pa sad kasom, sad galopom provozaš se tavankutskim šorovima ili čak do varoši. Svit ne samo da gleda, već se okreću i istežu vratove da bolje vide, a kad metnem na njega sedlo pa uzjašim i malo

ga mamuzama podbodem, jezdim putovima, ni Kraljević Marko nije mi ravan.

Ujtru kad uđem u košaru na namirivanje, divanim s konjima ko s ljudima. Lipo njim kažem:

"Faljen Isus, moji konjići. Kako je prošla noć? Jestel bili dobri? Evo sad ću vas očešati i češagijom urediti grivu i repove pa ćete dobiti ručak."

Pokretima tila kažu da su razumili, okreću glavu prema meni i hržu, a u očima im čitam radost i zafalnost. Kažem, ko čovik. Sve razumi, sve zna.

Malo ja nji i izružim: "Nećete se vi meni gospoditi. Upregniću ja vas u plug da mi vratite ono što sam na vas potrošio."

I konja ne triba prodati ciganima. Oni će ga oma priprodati mesarima. Onda ga bolje ostavi da skonča kod tebe.

Tako mi se baš zgodilo da sam na čantavirskom vašaru kupio dva žerava, kobilu i ždribca. Malo mi se činilo skupo, al sad ih ne bi dao za carevo blago. Osobito volim njega. Kako taj nosi tilo i glavu, kako se voli jašiti. To triba osititi i doživiti. Da vam samo ispripovidam kako sam se s njim prodičio u Rimu.

Bilo je risno dobo i jedne nedilje ujtru padne mi na pamet da malo projašim do Rima.

Namirim josag, kažem svojoj mladi da za ručak ispeče kajgane sa slaninom. To nediljom najvećma volim za ručak. Dok se pekla kajgana, odem u košaru i osedlam žerava. Dobro pritegnem kolane, uzengije uzmem malo kraće, a na oglavnik metnem krivu žvalu. Izvedem ga i svežem za drač, pa sam odem da se spremim. Uzmem i obučem bilu uzimaću košulju i na nju crni prusluk sa srebrnim pucama. Navučem bričaste čakčire, a na noge čizme. Možda ćete se čuditi, al na glavu nisam metnio crni šešir. Njega samo nosim kad iđem na ukop, a drugačije najvećma volim da sam gologlav. Šepicu ne nosim ni kad je najveća zima.

Baš sam slatko ručo, a na mladino pitanje kuda ću, odgovorim:

"Doću ja do namirivanja."

Bacim se u sedlo, mamuzama malo podbodem žerava i krenem kasom. Na more sam stigo baš kad je u Trstu zvonilo podne. Sjašim i u moru napojim žerava i sam malo protegnem noge, pa dalje. Kad sam stigo u Rim, moglo je biti oko tri sata. Rimske gospoje sve se obaziru i pokazivaju rukom na mog žerava i na mene. Raspitam se di je crkva svetog Petra i dosta sam je lako našo. Svežem žerava za jedan drač pa ću u crkvu, kad Rimpapa baš svršio večernje, pa dođe prid crkvu. Izvadio duvankesu pa će napuniti lulu. Ja oma prid njeg da ga poljubim u ruku i da mu se prikažem. A on se ko malo nasmijao i pokaže rukom da ja ne divanim, već da će on štogod kazat. I lipo bunjevački pita:

"Da nisi ti onaj Karabaća iz Tavankuta šta ima dobre konje?"

Ja se sav razgalio, ljubim ga u prsten i ne možem da dođem sebi. Otkud on zna za mene i za moje konje?

Tu mi oma udarili divan o konjima. Vidim, zdravo se razumi u konje.

"I ja sam držim konje, kaže mi. Evo tu malo dalje su moje karuce s paradošom, hajte pa ću vas malo provozati, da vidite moje konje."

Čim smo sili, paradeš fićne kandžijom, a dva lipa vranca povuku. Kasaju, a potkovice udaraju o kamen, pa sve jednako odjekiva. S obadve strane visoke kuće i tušta svita na njima. Pomalo zastaju, gledaju na nas i čujem jedan muškarac pita drugog:

"Ne znam samo ko je onaj što se voza s Karabaćom?"

("Subotička Danica", kalendar 1993, str. 191-192)

BAĆ MARKO NIJE OPSOVAO

Bila je korizma, zima pri kraju, pa se smrznuta zemlja otkravljivala, a seoski puteljci i atari bili su ne mali problem kako po njima doći do dućana, crkve ili krupare. Bać Marku baš nestalo prikrupe, pa je morao ko umriti u obližnju kruparu, udaljenu od salaša dobre tri duži. Njegov konj, imenom Dorin, virno ga je služio već dvadesetak godina. No, vrime nosi brime, pa je i Dorin u svojoj virnosti malo popuštio i nikako postao ćudljiv. Kad smisli, iz čistog mira stane i tribalo je prilično strpljivosti da ga se nagovori da ponovo krene.

Ta Dorinova ćudljivost znala je ponekad izvući iz strpljivosti gazdu, bać Marka. Istina, on i njegova virna druga snaš Marta, podomivši dicu, ostali su na salašu i zajednički snosili mukotrpan život malih i jednostavnih ljudi. Obadvoje, osićajući da im se život približava kraju i da će tribati poći Bogu na istinu, svoj život virnosti Bogu sve su življe osićali. Istina, ponekad kad se iznervirao, znala mu se omaći koja nezgodna rič ili manja psovka, ali se on odmah pokajao i u ispovidi to kazao.

Tako i ovog jutra, Bać Marko je ručao, bacio dva džačića mrvljenih kuruza u šarage, na noge navukao valjane čarape i obuo papuče. Snaš Marta mu gurne u desni džep zimskog kaputa tozlu, znajući da je pomalo zaboravan, a da bez duvana ne mož. Upregne svog konjića, s prilično muke popne se na kola,

sidne i prihvati kajase dovikujući Marti "zbogom", a sam poluglasno reče: "Bože, pomozite" i javi Dorina. Dorin povuče kola već malo dotrajala, pa zaškripiše i tužno zaklepetaše.

Izidože na atarić. Točkovi su pomalo upadali u tek otkravljenu zemlju. Dorin je sigurnim hodom vukao svoj teret, a bać Marko se zamislio pa i ne primeti da su nenadano ušli u poveću baru, koja se razlila po atarskom putu. Tek kad kola olakšaše a Dorin stane, kočijaš se ko malo nagne naprid i trgne. Odmah ga obuzeše crne slutnje. Hoće li se opet ponoviti ono, da će ga njegov konjić izneviriti. Pogleda okolo. Nijednog salaša blizo, on u papučama i umalo da mu se ne omakne psovka. Reče za sebe: "Marko, smiri živce." Pomisli: "Neću pcovati. Bolje ću lipim, nego ružnim."

Mirnim glasom i sasvim lagano javi Dorina. On ni makac. Samo malo strese s grivom, a koža mu podrhtava kao kad se liti brani od obada. Bać Marko malo počeka, pa će molećivim glasom: "Hajde, Dorine! Pa kreni. Ti stojiš u vodi, a ne ja. Tebe zebu noge, a ne mene. Što prija kreneš, prija ćemo bit na salašu!" Ništa. Konjić samo malo mrdne uhom i ostane na mistu. Bać Marko skupi svu strpljivost, malo počeka pa će opet: "Hajde, Doro, Dorine, kreni pa ćemo brže bolje svršiti u krupari, pa onda na salaš u tvoju košaru. Tamo će biti toplo, a znaš da te u jaslama čeka tvoja zob." Dorin kao da je ogluvio. Niti čuje, niti se miče. Bać Marko pogleda u baru. Bar da nije u papučama, sašao bi pa bi malo poveo. Zaokruži pogledom, a najbliži salaš dobru duž. Bar da vidi koga pa bi ga dovikao. Mirnim pokretom ruke izvadi tozlu, zavije cigaretu, zapali i počme polako odbijati dimove. Sam reče za sebe: "Baš se neću srditi. Ni opcovat! Da vidim baš ko će duže izdržati!" Prošlo je već i pola sata, a naš bać Marko sa svojim Dorinom usrid bare stoji i čeka.

"Hajde, Dorin, kreni! Ta znaš da moramo odneti hranu i kokama i prasicama. Ako ne stignemo na vrime, biće gladni. I sam znaš šta je to gladovati."

Nikakve reakcije. "Bože, šta ću raditi" - poluglasno se pita bać Marko. Još zadnji pokušaj da urazumi i pokrene svog Dorina.

"Sićaš li se, Doro, kako sam te svako jutro češao, hranio, na oranju i u kolima uvik štedio!"

Za čudo, konjić kao da je konačno shvatio. Nešto ga je pokrenilo. Možda baš ovaj osićaj zahvalnosti. Kao da u mistu poigra sa sve četiri noge, napregne mišiće, podupre se i lagano krenuše.

Na gunđanje snaš Marte, domaćin se s malim zakašnjenjem vrati na salaš. Ispregne Dorina, uvede u košaru, baci prid njeg naramak sina i potapše ga po vratu. A s nekom radošću reče sam sebi: "Ipak se ne mora pcovati."

LOVAC ANDRIJA

Stari Bunjevci imali su određeno mišljenje o lovcima. Biti lovac nije bio jeptin šport, pa su lovci redovito bili samo bolje stojeći ljudi. Pratio ih je glas da vole društvo i piće. Pošto se u lov išlo s kasne jeseni, kad počnu kiše i vrime zahladi, ljudi su se čudom čudili i pitali: "Šta tim ljudima fali kad po ovom nevrimenu iđu od svoje kuće? Ja ne bi išo da mi kogod plati!" I jer se u lov išlo redovito nediljom, bio je to povod da su ponekad i svećenici u crkvi izrazili svoje neslaganje s lovcima, jer eto: "Na dan Gospodnji, kad triba ići na svetu Misu, oni odlaze u lov i propuštaju svoje kršćanske dužnosti."

Andrija ne bi nikad postao lovac da ga na to nije nagovorio komšija Miško. "Ko zima na golog čovika" i Miško je stalno navaljivao na Andriju: "Ti samo da jedared dođeš u naše društvo, i tebi bi se lov osladio. Ta, kome čuvaš? Tebi i tvojoj Viti će doteći!"

I baš ove poslidnje rečenice, koje je Miško papagajski ponavljao, bile su odlučujuće. Miško je i nehotice dirao ranu na Andrijinom srcu. Iako dobar kršćanin, nije se mogao pomiriti sa sudbinom da Bog njegov brak nije blagoslovio porodom. Ponekad u srdžbi, to je znao predbaciti i svojoj ženi, što je nju još više pogađalo, pa se i ona potajno znala rasplakati nad svojom sudbinom i pitala se: "Šta sam Bogu skrivila, kad nemamo dice?!" Andrija je sam sebe više puta zatekao kako razgovara sam sa sobom i pita se: "Za koga ja radim? Kome ja čuvam?"

Kad je ovrvo i dobio novce za žito, Andrija s Miškom ode u varoš. Prvo se upiše u lovačko društvo i dobije oružni list, a onda odu u dućan gdi se prodavao lovački pribor. Izabere najbolju pušku, kupi patrone i jedan lip lovački nož. Još mu je samo falio lovački ker. Ta kaki je to lovac bez kera? Na Miškovu preporuku kupi jednu krasnu bondžu. Bila je vitka i laka, žute dlake sa šiljatom njuškom i klepavim ušima. Ono što je na njoj bilo najlipče, to su bile njezine pametne oči. Tako je živo i virno znala gledati u svog gospodara da je izgledala kao razumno čeljade. Nije čudo što je brzo naučila "sport" i neke druge lovačke komande i što se tako huncucki znala umiljavati oko svog gazde. I Andrija ju je zavolio, bio ponosan na nju i dao joj ime Linda.

Ovako snabdiven svim lovačkim priborom, a još više osokoljen Miškovim lovačkim pričama i dogodovštinama, Andrija je s nestrpljenjem čekao nedilju kad će se otvoriti lovačka sezona. Konačno osvane i ta nedilja, prohladna i kišovita. U rano jutro skupljali su se lovci sa salaša, a dođoše i oni iz grada i povelika povorka ljudi, pomalo čudno obučenih, s puškama na ramenu i rancima na leđima, pa praćeni lavežom kerova i prohladnom kišom krenuše blatnjavim putem u atar. Andrija je bio uzbuđen, ali ga je malo smetalo što je kao novi lovac bio meta zadirkivanja i lovačkih šala. A kako je bio "tisnog nosa", to ga je malo i oneraspoložilo pa se nije najugodnije osićao.

Kasnije, kad je lovačka hajka bila na vrhuncu, i njega je obuzela lovačka strast. Sav se predao novoj radosti, pa mu se još i posrićilo da je ubio svog prvog zeca.

U poslipodnevnim satima završi karika, a lovci se preseliše u obližnju mijanu, gdje je Andrija morao proći kroz "lovačko krštenje", častiti čitavo društvo, pa se i protiv svog običaja baš dobro napio.

Kad je stigao na svoj salaš, bio je pravi pravcati mrak. Vita, poznavajući svoga čovika i njegovu ćud, nije ga dirala.

Kao za napast, i ponediljak osvane kišovit, pa se nije

moglo napolje na posao, a naš novopečeni lovac, još mamuran i neraspoložen je sio za ručak. U nezgodan čas Vita mu spomene i predbaci lov. Svu srdžbu i bis, koji se još juče u njemu skupio, sad iskali na svojoj ženi, vičući na nju i vriđajući je. Ona se rasplače. A on, kao neka uvriđena veličina, prikine ručak, baci kašiku, ustane i ne znajući kuda će, uđe u sobu pored kuhinje, laktom gurne vrata koja se samo pritvore, legne na kanap, okrene glavu zidu, zatvori oči i počme poluglasno rondzati, grdeći i Miška i lov i ženu Vitu. "Bar da sam poslušao moju pokojnu mamu, koja mi je lipo divanila još kad sam bio deran, da budem fratar pa se neću morati ženiti."

Dobovanje kišnih kapi u prozorska okna izazivala su u njemu drimež i na oči mu je dolazio laki san. Kad, kao kroz san, čuje da se sobna vrata polako otvaraju i kao da kogod na prstima ulazi u sobu. "Znam, reče u sebi, to je Vita. Sad cmizdri i iđe molit za oproštenje. Al nek zna da mi ne triba!"

Opet čuje šuškanje i kao da neko pokušava sisti kraj njega na kanap. Ne otvarajući oči, još čvršće u sebi odluči: "Nećeš me dobiti na ovako jeptin trik!"

Kad ositi topli dah na vratu i uvetu, to ga raspoloži, potira srdžbu. U tren navriše uspomene iz mladih dana, sićanje na njegovo prvo poznanstvo s Vitom, na medeni misec i oprosti joj sve. Štaviše, tako zatvorenih očiju, ne okrećući se pomakne desnu ruku da će je metniti na Vitu.

Pod prstima ruke ositi nešto hladno, mokro. Kao oparen naglo se pridigne, otvori oči i ugleda Lindu, koja ga je pokisla i mokra gledala svojim virnim očima.

GRGINA VOŽNJA

Baš kad smo na somborskoj pijaci srićno isprodavali robu i spremali se na stanicu, odnikud se stvori Grga. Nagovori nas da ne iđemo šinobusom, jer on će nas poneti svojim autom. Uzmemo naše kotarice, košarice i džakove pa hajd do auta.

Bio je to Vartburg, valjda od onih iz prve fabričke serije. Limarija ulubljena i dotrajala, korozija ga nagrizla, sav od blata. Šoferšajbna je bila samo onoliko čista koliko brisači mogu zavatiti. Ambalažu smo strpali u paktreger. Njih dvojica sidnu natrag, a ja do Grge šofera. Kad je upalio auto, motor je počeo ispuštati nike čudne zvuke. Sve brekće, puca, a oko nas se zadimilo ko da štogod gori. Al kad smo krenili, vidili smo u čemu sidimo. To se sve trese, škljoca, poskakiva. Bojim se da se vrata ne otvore pa da ispadnem napolje.

Dođemo do somborske rampe, a ona po običaju spuštena. S jedne i s druge strane kolona vozila. Kad se rampa podigla, Grga izađe iz kolone, pa između dva reda vozila tira sridom priko oni šina, a mi u autu odskačemo sve glavama udaramo u plafon. Kažemo mu da će zapet, al on se samo smijulji i dodaje gas.

Dok nismo prošli Lemeš, koliko toliko bili smo mirni. Al iza Lemeša put prav ko svića, na putu nigdi nikog, pa Grga dodaje gas. Gledam na skazaljku brzinomera, a ona već na stotki. Na držaču retrovizora na uzici visi jedan gumeni Jančika. Ja

se skupio, stisko kolina, a pogled upro u Jančiku. Kako auto ševelja po putu, tako Jančika leti livo desno, a kad motor trgne, on se udara o šoferšajbnu. Kad skrene s puta i uvati neravnu bankinu, Jančika udara u plafon tako bisno ko da će se otkiniti. Mislim u sebi:

"Ne daj, Bože, da sad moramo koga obilazit!"

Ko da sam proreko. Tek što smo prošli mijanu "Mali raj", na kilometar prid nama ukaže se niki špediter. Vidi ga i Grga i počme već izdaleka kočiti. Nikoliko puta pritisne papučicu kočnice, al ona samo škljocne i ne vaća. Počme povlačiti ručnu kočnicu. Vuče je polako, samo dva-tri zuba, da ne prikine sajlu. Auto malo uspori, al tu smo već sustigli i špediter. Meni srce očlo u petu. Sad ćemo udarit u špediter, a ja na pridnjem sidištu pa sam gotov. Zbogom ženo i dico. Grga ponovo pritiska papučicu kočnice. Na sriću, sad vaća. Počme okrećati točak volana da skrenemo u livo. Al oćeš! Volan ima velik prazan hod, pa tek kad je dva tri puta okrenio točak volana, mehanizam upravljača proradi, al tako jako da smo prišli na livu stranu puta toliko da mal nismo očli u jendek.

Kad smo srićno obašli špediter, Grga opet počme okrećati volan na desno, da bi prišli na našu desnu stranu puta. Sad je mehanizam volana proradio na vrime, a kako šofer na to nije računao i počeo jače okrećati, mal nismo sletili u desni jarak. Dok on vrteći volan konačno nije ispravio auto, već smo došli do Šantića.

I kroz Bajmak smo se srićno provukli. Al kad smo ga prošli, opet je počeo dodavati gas. Kaže nam Grga:

"Ljudi, šta štogod ne pripovidate da nam brže prođe vrime?"

Mi ćutimo, a ja se u sebi mislim:

"Di ću pripovidat kad mi je već rič stala, a noge se počele laditi."

Kasno je ugledao tablu putokaza na kojoj piše Tavankut. Naravno, kočnice opet ne vaćaju, pa smo protrčali tavankutski

put. I rikverc mu je neispravan. Jedva je ubacio menjač u rikverc i kojkako smo se dokopali tavankutskog puta.

Kad smo došli do pruge, a rampa spuštena. Zaustavimo se. Pomislim:

"Fala Bogu, sad ću ja izać iz auta."

Slažem Grgi da moram svratiti jednom čoviku u Dikanovac. On mi kaže:

"Ta nemoj salazit, odnet ću te do Kimetine ćoše, pa će ti bit bliže!"

Al ja samo vadim svoje kotarice i poluglasno mrmljam:

"Sad sam se ja vozo s tobom i nikad više."

Sve ovo preživio i živ i zdrav ostao.

Tavankutski berber

BRIJANJE U TORNJU

Kad sam bio mlad berber, imao sam berbernicu u Klanerovoj kući. Posla baš nije bilo previše, pa sam išao i po kućama brijati stare i bolesne.

Bila je sridina lita, vrime vršidbe, pa su tavankutski vatrogasci čuvali stražu s crkvenog tornja. Ako bi se digod pojavila vatra, oni bi dali uzbunu.

Baš sam se vraćao s brijanja bać Mate Zelentura i htio ući u berbernicu, kad odjekne glas s tornja: "Antune, hajde gori da me obriješ!" Bio je to Pere Škrbo, koji je baš bio dežurni na tornju, pa nije smio saći, a htio se obrijati.

Spremim svoj alat u tašku, za svaki slučaj ponesem i vode, pa tiraj na toranj. Toranj visok, vatrogasci skoro u samom vrvu, tamo kod zvona. Još kad sam se počeo penjat, do kora je išlo lako, jer su stepenice betonske. Al kad sam krenio gori prema tavanu po drvenim listvama a podamnom se ukaže provalija, nije mi bilo svejedno. A to sam još kao deran čuo: kad se penješ nemoj gledati doli, već gori. Penjem se ja, srce mi lupa, noge drću a čelo se znoji. Odozgor me hrabri Škrbo: "Ajd samo. Šta se bojiš, nije to ništa!"

Još se kojkako ja i popnem i uzverem, pogledam kroz budže, a ono podamnom sav Tavankut, ljudi mali ko dica. Škrbo sidne na klepetaljku kojom se klepeće na Velik petak, ja na grede od zvona metnem tašku, spremim se i počnem ga sapunati. Ruka kojom sapunam pomalo mi drhće. Al kad sam

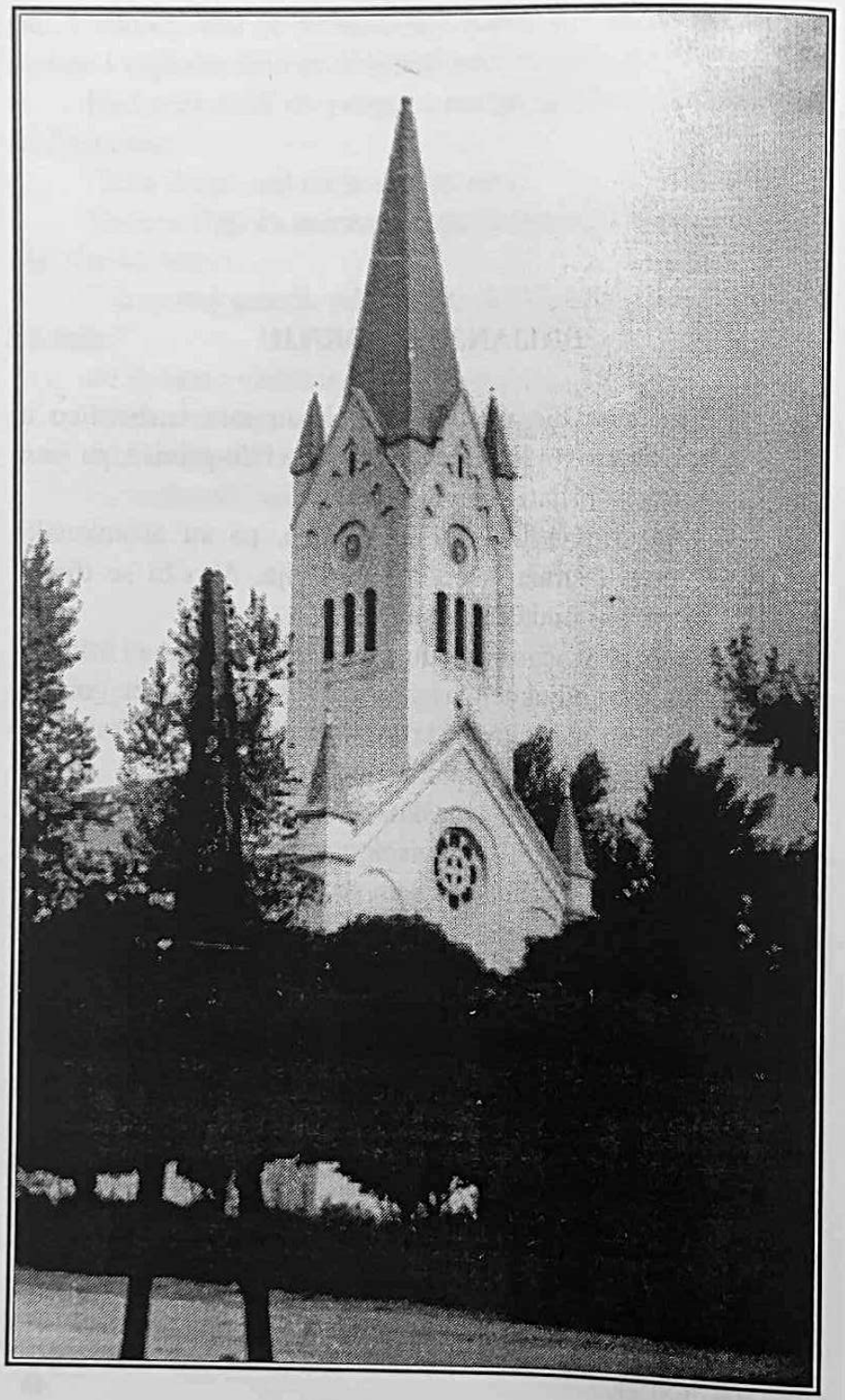

onako raskrečen pomako nogu, daska na kojoj sam stajao pomeri se. Kad sam bolje pogledao, a ono daske nisu ni zakovane, već samo poređane na grede. Sad me još većma uhvatio strah. Škrbo mi štogod pripovida, al ja ga ništa ne čujem već se mislim hoćul ga moći obrijati da ga ne posičem i kako ću saći.

Nikako ga srićno obrijem i sav pristrašen spremim alat u tašku, al kako ću doli. Pogledam kroz daske koje zire, a podamnom provalija, nema joj dna. Dođe gori i drugi stražar, vide da sam se ja zdravo ustravio i da će biti nevolje dok ne sađem. Počmu me hrabriti: "Vidi kako se ja ne bojim!", pa bez ikakvog straha počme skoro trčati po listvama. Ja napravim koji korak pa stanem. Kažu mi ova dvojica: "Okreni se pa salazi natraški."

Probam ja i tako. Salazim lagacko, al kad mi se pogled i nehotice otme doli, ja stanem i drćem. Vide i oni da nije šala, mož me uhvatiti strah, pa ću još pasti doli. Nikako se dosite. Izvade dvi maramice, svežu mi oči, pa me Škrbo lagacko, stepenicu po stepenicu svuko doli.

Kad sam se ja dočepao crkvenih vrata, vidim da sam sav u jednom znoju, kolina mi klecaju, zubi cvokoću a berberska taška samo što mi ne ispadne iz ruke.

Odem u berbernicu, al vidim od posla neće biti ništa. Zaključam vrata i odem kući. Nisam ja mogao ni večerat, ni te noći redovno spavat. Samo klapim kako padam s tornja. Prošlo je valjda tri - četiri dana dok ja nisam pravo došo sebi.

I virujte mi, ljudi, da mi sad kogod kaže: "Ako odeš na toranj, dobit ćeš toliko novaca da čitav život nećeš morati ništa radit", ne bi se smio popeti.

ŠVAPSKI ČIBAK

Ne znam sigurno zašto su ga prozvali Livoruki. Samo nagađam. Njemu kad uzajmiš ašov, nećeš ga tako lako dobiti natrag. Kad digod vidi u vinogradu zaboravljeni žuljač, on ga odmah nosi kući. Kad uzajmljuje novaca, uvik kaže: "To ću ja vama vratiti već u toku sutrašnjeg dana." A i poslovica kaže: "Kratak termin, sigurna laž." Stanovao je tamo prema Novom groblju, na livo u putiću, zajedno sa svojom majkom. Bio je u najlipčim godinama, al se nije laćao nikakvog ozbiljnijeg posla. Radio je u nadnicu samo baš toliko da ima šta jisti i u šta se obući.

S desne strane prema groblju bio je salaš čika Srećka. Bio je to dobar domaćin. Jedno vrime je radio u Nimačkoj, a sad obrađiva zemlju. Posebno se bavi baštovanlukom. Bio je društven, držao pića pa mu komšiluk često svraćao na razgovor. Ponosio se s jednim čibakom, kojeg je donio iz Nimačke. Rado ga pokazivao i pokadgod pušio na njega.

Strogi centar sela bio je na raskrsnici gdi se spajaju dva puta. Tu je bio i najjači promet. Tu su bile trgovine, mijane, ambulanta i doktorov stan, trafika, pošta, berbernica i crkva. Kad je uručitelj dilio pozive, nije morao ići po kućama i salašima. Samo je stao na raskrsnicu i dilio cidulje. Vrlo mu je malo ostalo. Ako si htio saznati novosti, tu je bila berbernica i grupe ljudi, od kojih si mogao saznati sve novosti.

Bila je subota prid Oce. Sniga još nije bilo, ali je bilo

hladno jer je gornjak brijao, a sunce bilo zubato. Svit se spremao za božićne svece: kupovao božićne grane, ribu i iz trgovina što mu triba da lipo proslavi Božić. Oko 10 sati bilo je nikoliko grupica ljudi koji su bučno raspravljali, a u berbernici je glavnu rič vodio Grlati.

Livoruki je nosio u torbi dvi vekne kruva i baš se htio pridružiti jednoj grupi i počme svojim mucavim govorom tumačiti kako je zaljučio tri praseta, pa bi ih želio prodati i ako tko zna kome triba prase za Božić, da kaže, da ima kod Čarobnog. Sve je ovo dobro razumio Livoruki, zato nije ni stajao med ljude, nego krene kući, jer još nije ručao, a biće ružen i od majke: "Di je tako dugo!"

Kad je Livoruki malo odmakao od sela i uputio se prema groblju, napale su ga nike misli. Eto, svi se spremaju za Božić, šta će pojist, šta će popit, a ja? Kako ću ja proslavit Božić? Jedva imam šta pojist. Šta je kazao Čarobni? Ima tri praseta sad zaljučena. Pa da. Svinjak mu je tamo do dolske ograde. Ni kera ne drži. S dolske strane ima i kapija. Noćom je pravi mrak. Nema ni miseca.

Pridveče Livoruki priđe malo kod čika Srećka da mu čestita Oce. Takve goste gazdarica nije primala gori u salaš, nego ih je slala u malu kuću. Tamo su mogliući obuveni, pušiti, popiti i bučiti do mile volje. Kad je banio, još s vrata čestita Oce, rukuje se s domaćinom i s dva komšije koji su već bili tu. Posidaju oko astala, zapale cigarete, a domaćin rasporedi čaše i donese vino. Ubrzo se društvo raspoložilo. Svi divane, svi otimaju rič jedan od drugog. Čika Srećko iza slimena dovati svoj švapski čibak, pa će ga napuniti duvanom. Livoruki mu kaže:

- Gazda, dajte mi malo tog vašeg "švabu" da se zasladim.

Uzme čibak, dobro ga napuni križanim duvanom, zapali šibicom i slasno povuče. Kolutove dima ispušti kroz nos i usta. Divanu nikad kraja. Mrak već odavno pao. Kad se jedan siti:

- Ljudi, vidite vi koliko je to sati?

Poustaju, pa Zbogom, zbogom. Livoruki turi čibak u

džep zimskog kaputa i raziđu se svaki na svoju stranu.

Svanile Oce. Dan hladan, bez padavina. Čarobni ustao, umio se, pa će namiriti josag, ručati, pa na veliku Misu. Prvo ode kod prasica. Broji i ne može da dođe sebi. Dva praseta. Gdi je treći? Da se nije zavukao u slamu? Nema ga. Da nije pobigo natrag mami? Nema ga ni tamo. Padne mu napamet: iđe Božić, ljudi spremaje prasećiju pečenicu, da taj nije našao novog gazdu? Gleda kapiju a ona odškrinuta. Dabome. Kogod ga ukro. Kad svrši namirivanje, ruča i obuče se, otić će na Miliciju. Samo ne znam, nedilja je, ima li koji dežurni.

Sidne na biciglu i imao je sriće. Baš Komandir dežurni. Pozdrave se i kaže Komandiru svoju nevolju. Komandir ga umiri i kaže:

- Ti idi na salaš, a ja čim svršim ovaj posao, sest ću na bicikl i doći da vidim.

Komandir je bio točan. Dođe, zajedno pogledaju svinjak, kad Komandir u ćoši obora, doli na cigljama ugleda čibak. Podigne ga i pokaže Čarobnom:

- Dok je lopov trpao prase u džak, ispao mu čibak. Sad smo mu na tragu.

Komandir metne čibak u džep, pozdravi se sa Čarobnim, sidne na biciglu i sad kuda?

- Ah, znam, kaže sam sebi - pravo u berbernicu. Njihov je zakon da mogu raditi i nedeljom, a tamo sigurno ima neko ko će prepoznati čiji je čibak.

Biciglu nasloni na kesten, uđe i pozdravi. Svi u berbernici prikiniše razgovor. Komandir kaže:

- Ljudi, nešto ću vam pokazati. Ko pogodi čiji je, častim.

Izvadi čibak iz džepa i pokaže. Grlati progovori prvi:

- Druže komandire, ono vridi što si kazao?

- Vredi!

- To je čibak čika Srećkov.

- Otkud znaš?

- Tako, što sam vidio kad ga je pokazivao i falio se otkud mu.

Komandir zahvali, pozdravi i pravac čika Srećku. Pozdravi, čestita Oce i strogo će:

- Čika Srećko, gde ste vi bili noćas?

- Molim vas, druže Komandire, kako je to pitanje starijem čoviku?

- Vi ste noćas ukrali prase na salašu druga Čarobnog. Gledajte, čiji je ovo čibak?

Čika Srećku stala rič. Vidi njegov rođeni čibak. Onda se siti:

- Pa to je moj čibak, ali je sinoć bio kod mene Livoruki, pušio na njeg i odnio ga svojoj kući.

- Aha, promrmlja Komandir. Sad sam na pravom putu. To je moja stara mušterija.

Izvini se čika Srećku i odmah krene u šorić Livorukovoj kući. Nasloni biciglu na ogradu, uđe na vratašca, a kerić čavkanjem najavi njegov dolazak. Na vratima se pojavi mater.

- Jel tu Livoruki?

- Tu je, odgovori mater, al spava.

Komandir bez ikakvog pardona, blago rukom skloni mater s vrata i pravo u kuhinju. Tu ga po nosu udari fini miris prasećijeg paprikaša, dok je Livoruki, lagacko ustajao s krevetca tarući rukom oči, začuđeno gledao komandira.

- Livoruki, odgovaraj mi jasno i glasno, gde si noćas bio?

- Di bi bio, pa kod kuće!

- Ako si bio kod kuće, gledaj kako si mogao izgubiti ovaj čibak u oboru druga Čarobnog? Ja odoh u Stanicu a ti se spremi i u jedan sat da mi se nacrtaš na Milicijskoj stanici.

Kako je tekao razgovor na Milicijskoj stanici možemo pretpostaviti. Švapski čibak je izvršio svoju dužnost.

U OBRANI ŽIVOTA

Politička situacija

Završio je najstrašniji i najkrvaviji rat u povijesti ljudskog roda. Plaćen je strahovitom cijenom, uništavanjem materijalnih dobara i ljudskih života. Mnogi nedužni vojnici ostali su na bojnim ratištima, njihove obitelji zavijene u crninu, a oni koji su ostali kod kuća nisu u potpunosti izbjegli strahote rata. Bilo je gladi, siromaštva i velikih epidemija bolesti, kao što je španjolska groznica, za koju kažu da je pokosila više života nego sam rat.

Na našim geografskim prostorima dogodile su se važne političke promjene. Stara Austro-Ugarska monarhija se raspala, a od njenih odijeljenih prostora stvorile su se nove države, kao Mađarska, Čehoslovačka i Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca. Ova posljednja stvorena je na inicijativu hrvatskih političara Trumbića, Supila, Meštrovića, Radića i drugih, koji su u Londonu 1917. osnovali "Jugoslavenski odbor". Srpski političari na čelu sa Nikolom Pašićem opirali su se stvaranju zajedničke države, ali su se kasnije, pod pritiskom saveznika, predomislili i potpisali Krfsku deklaraciju, kojom se predlaže nova zajednička država.

U studenom 1918. Austro-Ugarska pod pritiskom saveznika, pobjedama srpske vojske, a također i djelovanjem

zelenog kadra na teritoriji Hrvatske, naglo se počela raspadati. Već 1. prosinca 1918. proglašena je na Balkanu nova država, Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca. Na temelju samoopredjeljenja, Subotičani su 10. XI. 1918. na Velikoj narodnoj skupštini donijeli odluku o stupanju u sastavni dio nove države, a 25. XI. 1918. u Novom Sadu, Bunjevci su zajedno sa Slovacima, Rusinima i Srbima izrekli i formalno odcjepljenje Vojvodine od Mađarske.

Društveno-moralna situacija

Mnogobrojna vojska Austro-Ugarske monarhije, nakon izgubljenoga rata, vraćala se svojim domovima. Zdravi su dolazili sami, lakše ranjene su poznanici i rodbina donosili kućama, a mnogi su još bili izgubljeni ili zarobljeni u Rusiji. Oni koji su bili zdravi i sretno se vratili kućama, prihvatili su se svoga posla i nastavljali silom prekinuti život. Naši Bunjevci salašari prihvatili su se pluga i motike, da poprave već malo zapuštarenu zemlju. U zdravim obiteljima izrastao je novi život, da se nadoknadi ono što je u ratu nestalo.

Rat je donio i mnogo negativnih pojava. Vojnici su u ratu vidjeli i loše primjere, pa nije čudo što se proširilo pijanstvo, nerad, krađe i razbojništva. Nije bio mali broj onih koji su iskoristili još neučvršćenu vlast u novoj državi, pa su se udruživali u razbojničke bande i pljačkali nezaštićeno stanovništvo. Tomu je pogodovala i činjenica da je iza rata ostalo dosta oružja koje vlast još nije uspjela pokupiti. Takve oružane bande narod je nazivao "bećari". U tom nasilju najviše su stradali salašari, jer su bili najmanje zaštićeni, a obično je tamo bilo hrane i novca, pa su oni bili česta meta ovakvih razbojničkih bandi.

Poznato je da je državna vlast u tri maha 1921. godine, bila prisiljena izvršiti javno strijeljanje razbojnika kod Bajskog groblja, gdje je danas tvornica ćilima "Mikić Spartak". Osobito

je bilo čuveno strijeljanje nekog Vranje Marjanušića. Samo u Verušićkom šoru bili su pljačkani salaši Bele Vidakovića Spaije, Števe Bašić-Palkovića i Cipin.

U tim poratnim danima u Suboticu se doklatio i neki Joco Šundić. Neradnik i stalni posjetilac subotičkih mijana, brzo je našao svoje istomišljenike kojima se stavio na čelo. Bio je vođa bećarske bande od 12 ljudi, kojima je raspoređivao gdje i kada će ići u otimačinu. On lično, sa još tri bećara, izvršio je i oružani napad na salaš Albe Gabrića. Tom prilikom i sam je poginuo. Čitav taj događaj odjeknuo je u Subotici i okolici i dugo se prepričavao. Da se ne zaboravi, ova pripovijest će ga rekonstruirati.

Bunjevački salaš

Od đurđinske pruge do topolskog puta, na plodnim Verušićkim oranicama, pružalo se četrdesetak bunjevačkih salaša. Obično se to nazivalo Mali Verušić, a službeno je bio Gornji Verušić. U tim salašima na broju 16 stanovao je Albe Gabrić. Ovaj salaš sa 18 lanaca zemlje Albi je kupio dida Ivan Gabrić. Dida zato, jer mu je otac Veco umro dok je Albe bio mali, a ostao je sam, bio je jedini nasljednik svoga oca. Salaš je kupljen od Ivana Prćića-Boce. U istom šoru, malko dalje, bio je i salaš Albinog strica, Miće Gabrića.

Salaš je imao veliku ledinu ograđenu cigljama i daskama. U ledini je bilo zasađeno raznog voća: višanja, trišanja, oraha i nekoliko dudova. Malo dalje je bila dračova šumica i zvala se "dračinjak". Salaš je bio okružen gospodarskim zgradama. S južne strane bila je košara, u kojoj su zajedino bili konji i krave. U sredini košare bio je ketrenac, gdje su spavali kočijaši i govedari. Sa istočne strane bila je omanja zgrada s dva dijela. U prvom odjelu bio je podrumak, a u drugom svinjak za prašenje krmača, od kojeg su kasnije napravili "malu kuću".

Sa sjeverne strane bio je oveći kokošinjac i čardak. Ovaj čardak je bio na oblicama doturan sa salaša Gabora Budimca. I pod njim su bili svinjaci za prasice i krmače. Malo dalje na istok bio je drugi čardak, pod kojim su s jedne strane bili obori, a s druge šupa za kolija.

Bunar je bio na đermu. S jedne strane bunara bila je bara za svinje, a s druge ogromna topola. Tu u blizini bile su i dvije žitne jame, u kojima su bili zasađeni orasi. Od dolnjaka je bio još jedan ambar, karmić i stara krupara koju je okretao konj. Na ogradi su bile dvije kapije, jedna prema ataru, a druga prema dolu. Dobri kerovi bili su ponos svakog salašara.

Sam salaš je imao položaj sjever-jug. Bio je vrlo star, od nabijanice, pokriven trskom i s malim jednostrukim pendžerama. Sprijeda je bio otvoren ambetuš, podržavan drvenim stupovima. Na kraju ambetuša s južne strane bio je ketrenac, a sa sjeverne špajc. U ambetušu je uvijek bio jedan krevet.

Unutrašnjost salaša bila je podijeljena u tri prostorije. Sa sjevera je bila čista soba. U njoj se nije stanovalo, nego se držalo perje i svečano odijelo. Nije imala peći. Za vratima je bio krevetac za goste. Bio je tu još jedan dolaf i sa gornjaka roljka. S južne strane, od sunca, bila je stajaća soba. Grijala se pećom od bubalja, oko koje je bio banak. Do peći su bile daske, a od dasaka se produžavao zapećak. Sa svake strane po dva kreveta za spavanje, na sredini veliki stol na razvlačenje, oko astala klupe s naslonom i stoci. U ambetuš je gledala jedna pendžerica, ispod koje je bio još jedan krevet. Na njeg se "priko dana" moglo prileći. Za vratima su bile sate na tegove, i ravni ormarić. Po zidovima svete prilike i svetnjača s očenašima. Kasnije su zbog male Marije očenaše morale biti sklonjene. Za slimenom su bile knjige, glasnici i razna pismena.

U sredini između dvije sobe bila je "kuća" sa otvorenim odžakom. /Po časopisu "Rukovet", na takvom jednom bunjevačkom odžaku, nadahnuo se i sam Mikelanđelo kada je gradio kupolu crkve sv. Petra u Rimu!?/

Iz "kuće" se ložilo u peć, a na banku ispred peći bio je jednostavan šporalj sa platinama i sadžakom, na kojem se kuhalo za desetak čeljadi. Ispod odžaka bio je mali ukrasni banak, na kojeg se prislanjalo žarilo i grnjača. Sa sjeverne strane "kuće" bila je katlanka. Za vratima je jedno vrijeme bio majkin stan za tkanje, a kasnije krevet. Između sobnih i kućnih vrata bila je polica na kojoj je stajao šavolj s vodom. Vrata na kući bila su od dasaka tvrdog drveta, ufarbana firnajsom višnjove boje. Zatvarala su se iznutra na gvozdenu rezu, koja je bila utvrđena željeznim šarkama i ulazila u jaku ključanicu. Tako, kad je reza bila u ključanici, vrata se nisu mogla izdignut s čepova. Zimi su u odžaku visile kobasice, krvavice, šunke i druge mesne prerađevine od debelih svinja.

Obitelj Albe Gabrića

U vrijeme ovih događaja Albe je imao 30 godina. S njim je bila i njegova mater Manda. Žena mu se zvala Krista Ivković Ivandekić s Đurđina. Imali su četvoro žive djece. Najstariji Veco, koji nosi ime na dida Vecu, i star je 10 godina. Druga je Kata, koja ima ime na majku s materine strane i ima 8 godina. Petogodišnji Nikola nosi ime na strica Nikolu, a dvogodišnji Bolto je nazvan po ujaku Bolti. U vrijeme događaja, koji obrađuje ova pripovijest, Krista je u blagoslovljenom stanju, u devetom mjesecu. U salašu je živio i bireš imenom Janoš.

Od 1912-1914. Albe je služio aktivnu vojsku u Mostaru i Subotici. Pošto je bio hranitelj obitelji, više je bio kod kuće nego u vojsci. Kada je izbio Prvi svjetski rat, u ljeto 1914, odlazi u rat prvo na crnogorski, a kasnije na italijanski front. Mlad, zdrav, izvanredna fizička pojava, na svakog je ostavljao utisak sposobnog i hrabrog čovjeka. Višegodišnje ratovanje u tom smislu ga je još više očeličilo. Osim maternjeg perfektno je govorio i mađarski jezik.

Mama Krista drži križ na starom Gabrićevom salašu na kojem je Čiča ubio bećara

Drama

Tih novembarskih dana Albe je prodao žito i primio jednu veću svotu novca. Pošto je bio dužan, veći dio tog novca dao je u otplatu duga. Da ne bi prekršio dobar bunjevački običaj, da se na svaku trgovinu mora popiti "aldomašče", svratio je u Zadrugu ili Đelmišovu mijanu /danas Crveni signal/ na Somborskom putu. U mijani je bilo više gostiju, pa je i on sjeo među poznate za jedan stol i na glas razgovarao o domaćim zemljoradničkim poslovima, a spomenuo je i to da je prodao žito. Ubrzo je krenuo svom salašu.

U mijani među gostima bio je neko iz Šundićeve bećarske bande, koji je čuo taj razgovor i prenio ga Šundiću. Svi su zaključili da Albe mora imati na salašu novaca kad je prodao

žito. Zato se dogovore da odu na salaš i otmu mu novce.

Neko od bećara predloži da prvo napadnu salaš Miće Gabrića. No nije im se dopadalo što tamo ima dva odrasla muškarca, Mićo i Tome. Zato kocka ispade na Albu. Jedan bećar kaže:

- Triba ga se čuvati. Velik je i jak. Jedared je istuko mog baću.

- E baš zato iđemo na njegov salaš - energično doda Šundić - da mu se osvetimo.

I završi:

- Vidićeš koliki je dugačak kad ga ja ubijem.

Već kad je drama po Albu sretno svršila, on je pričao drugima:

- Da su Šundić i njegovo društvo znali da imam pušku, sigurno ne bi napali salaš.

Bila je srijeda, 14. novembar 1922. Kad je Albe ponamirivao josag i posvršavao druge domaće poslove, zovne bireša Janoša da odu malo u komšiluk na kartanje kod Gabora Budimca. Ta njihova zabava otegla se do bliže ponoći. Ukućani misle da je bilo tričetvrt na dvanajst kad su se vratili. Janoš je spavao u košari, a Albe je htio leći na svoje uobičajeno mjesto, na krevet u ambetušu. Tu je on spavao veći dio godine. Odatle se moglo najbolje i preko noći pripaziti na josag, zbuniti lopove, a bila je to neka vrsta slobode kretanja od ostalih ukućana, pa se moglo otići i doći, a da se čeljad ne zbunjiva.

Kad je majka Manda čula da je Albe došao, izađe i kaže mu:

- Napolju je ladno, i najbolje bi bilo da legneš unutra.

On je posluša preko volje. A dobro je da je poslušao, jer da su ga bećari uhvatili napolju na spavanju, Bog zna kakav bi bio tok i završetak drame. Zato majka prijeđe u Kristin krevet, a Albe legne u majkin, prekrsti se i ubrzo čvrsto zaspe.

Ljuti lavež kerova najavi da neko nepoznat ulazi u salaš. Janoš izađe na košarna vrata gunđajući:

- Kad je već uranio taj vištac.

Naime, kako je prodato žito trebalo odneti u varoš, na mobu je bio pozvan i bać Nikola Gabrić, pa je Janoš mislio da on već dolazi. No, prevario se. U mraku prepozna nepoznate ljude, koji mu nisu baš prijateljski pristupili, jer jedan zamahne batinom da ga udari po glavi. Janoš lijevom rukom zaštiti glavu i dobije udarac u podlakticu. Ljudi ga ščepaju, počnu ga gurati prema kućnim vratima i još mu kažu:

- Kad ja kažem, kazat ćeš: Gazda otvorite, došli su gosti. Bećari su se ovako rasporedili: Šundić i Dudaš s Janošom stali su na kućna vrata. Druga dva bećara, P. B. i I. B. rasporedili su se na pendžere sa dolnjaka i gornjaka. Janoš je kasnije pričao:

- Oni mene gura na vrata, a ja biži od vrata. Ja znao da baćica pucati na vrata.

Krista se prva probudila i čula prigušene glasove. Brzo ustane i počne buditi Albu:

- Friško ustani! Ima koga. Možda su bećari!

On, onako još mamuran od prvog sna, jedva je shvaćao šta ona govori i nije slutio šta se napolju sprema. Ipak ustane i na brzinu se obuče.

Po glasovima i lupanju na prozore bude mu jasno da su bećari. Uhvati ga strah i prva misao bila mu je, gdje je puška. Bila je to vojnička puška koju je jedanput kad je iz rata došao na "urlaub" donio i nije je nikada ni vraćao. Onda, u ratnom metežu, to nije bila tako stroga odgovornost. U roljki je bila hrpa metaka. Baš par dana prije Albe i kum Roka su, malo napiti, takmičili se tko je bolji strijelac gađajući jedan stari lonac. Albe je imao dva pogodka a Roka nijedan. Tihim glasom upita Kristu:

- Di je moja puška?

Ona odgovori:

- Ja cigurno ne znam. Il je u čistoj sobi u postelji, ili u špajcu.

Naime, tih dana su ženske mazale sobe za božićne svece,

pa su neke stvari premještale.

On pomisli: Ako je u špajcu ne možem rad nje, jer se u špajc ulazilo spolja. Tu mi je satara koju sam baš naoštrio, jer u subotu moram ići u varoš raditi s mesom za Stanine svatove. Pustiću ih da provale unutra, pa kako budu upadali, jednog po jednog ću satarom.

Albe četvoronoški prijeđe u čistu sobu, ali u mraku u prvi mah ne može naći pušku. Za njim dođe Krista i kresne šibicu. On je udari po ruci i šibica se ugasi. Ona se vrati u sobu, a on na sreću napipa pušku u krevetu u trski. Odmah se ohrabri i dobije samopouzdanje. Zabrinu ga to što su meci već pomalo bili zahrđani.

Udaranje u prozore bilo je sve češće i jače. To uzbuni djecu, a najviše majku. Kroz plač je grdila bećare:

- Pa šta vam je? Tu je žena u drugom stanju!

I s dubokim ufanjem i vjerom izreče više za sebe:

- Ako bude deran, nek bude fratar.

Poče udaranje u kućna vrata i prvi se oglasi Janoš dršćućim glasom:

- Baćica, otvorite, došli su gosti!

Dakako, Albe je znao da je prevara, pa mu nije bilo ni na kraj pameti da otvara. Sad se prvi put oglasi Šundić:

- Majku ti ... Otvori!

Albe niti šta odgovara, niti otvara. Napuni pušku, ubaci metak u cijev i ukorači u katlanku. Tu je zidićem od katlanke bio odlično zaštićen od Šundićevih metaka. Šundić ponovo srditim glasom viče:

- Albe, otvori kad i tako znaš da moraš otvoriti.

Janoš osjeća da je drama došla do usijanja i viče:

- Baćica, nemojte pucati ja sam na vrati.

Albe zato i ne puca da ne bi pogodio Janoša, već čeka trenutak kad će moći raspoznati da je Šundić na vrati. No bećari uporno drže Janoša na vratima. Oni su iz Janošovih riječi razumjeli da Albe ima pušku, ali od napada ne odustaju.

Šundića izdaje strpljenje. Krista otvara sobna vrata, hoće u kuću, kad kroz mrklu noć odjekne strahoviti prasak i dum-dum metak proleti tek ispred Kriste i udari u zid ispod odžaka i odre kreč i malter u veličini tanjira.

Šundić viče:

- Otvori!

Odmah ispaljuje i drugi metak. Taj buši vrata malo udesno od prvog metka. Bio je svijetleći metak. Albe još čeka. Šundić srdito i jako udara obućom u vrata. Albe reagira munjevito. Misli: kad ti udaraš nogom u vrata, onda si ti na vrati.

Naglo iskorači iz katlanke, naslanja kundak na rame i obraz, ne mora nišaniti jer napamet zna gdje su vrata. Zaključuje: ti sad nemaš kada pucati jer moraš promijeniti šaržer. Strahoviti tresak, a dim ispuni kuću i sobe. Na vratima povik i psovka:

- Da mu j..., ubi me!

Metak je pogodio Šundića na lijevu stranu u prsa, više srca i pokidao mu aortu. Janoš se oslobađa i bježi na salaš Gabora Budimca. Smrtno ranjenog Šundića prihvaća Dudaš i zove u pomoć drugu dvojicu riječima:

- Ubiše čovika!

Oni dolaze, hvataju Šundića ispod pazuha i vuku ga oko južne strane salaša prema ogradi. Pošto tu nije bilo prolaza, ruše ogradu i vuku ga preko svaljene ograde. Zbog zaustavljanja, sutra će se tu vidjeti oveća lokva krvi. U ambetušu ostavljaju jedan višnjovac, a sutradan je na bać Mićinom putu nađena i njihova batina.

Šundić je još živ ali ne može ići, pa ga bećari vuku u atar prema Palkićevom salašu. Dolaze do salaša i viču gazdu da izađe, jer im treba pomoć. Stevo Bašić-Palković ima pušku s dozvolom vlasti, jer je njegov salaš već bio napadan. On dovikuje bećarima:

- Ne prilazite jer ću pucati!

Oni odlaze. U drugoj duži žitnice se zaustavljaju. Šundić

je mrtav. Razvale jednu klupu kukuruzovine, Šundića metnu na zemlju, uzmu pušku i klupu nanovo sadiju. Bećari odlaze u varoš /Crveno selo/ i sakrivaju se. Dudaš bježi preko granice u Mađarsku.

Pucnjava se čula po čitavom šoru, probudila kerove i domaćine. Prvi s Janošom dolazi Gabor Budimac. On viče:

- Albe, otvori, mi smo!

On je već prije htio otvoriti vrata, ali mu majka Manda nisu dali. Osjećao je da je pobjednik, vratila mu se srčanost i sav razjaren krene na bećare koji oružjem napadaju pošten svijet, steže pušku, hoće da ide za njima i da ih sve poubija. Majka ga silom zadržavaju. Albe izvlači rezu i izlazi napolje. Kerovi su još samo ćavkanjem ispraćali bećare prema ataru. On u tom pravcu ispali jedan metak za počasnu pratnju.

Pale lampaš. Dolazi još nekoliko komšija. Prepričava se događaj, izmjenjuju se utisci. U sobi zahvaljivanje Bogu što ih je spasio i što se još dobro svršilo. Moglo je biti i gore. Od uzbuđenja se ne spava do zore.

Ujutro Albe upreže konje u kola i ide u Suboticu. Žandarmerijskom kapetanu Vidalini ispripovjeda sve u pojedinostima. Kapetan ga ohrabri i otpusti s riječima da nije kriv, a oni će odmah početi istragu. Šundić je živio s jednom Bunjevkom. Kad joj se čovjek već dva dana nije vraćao kući, sama ode na žandarmeriju prijaviti da joj nema čovjeka. Naime, tih dana je na raskršću u guvnu nađen mrtav čovjek, nepoznat, pa je ona išla na žandarmeriju pitati nije li to možda njezin muž. Tu se klupko počelo odmotavati. Vidalina postavi nekoliko pitanja ženi kao: kad je otišao, kuda je otišao, šta je ponio. Kad ona reče da je ponio oružje i veliki nož i otišao kod P. B., situacija mu je bila jasnija. Odmah naredi žandarima da odu kod P. B., dovedu ga i stave u pritvor. On je u istragi prvo počeo poricati, ali je brzo uhvaćen u laži.

U ponedjeljak, 19. novembra Kristina sestra Stana vjenčala se sa Pajom Sudarevićom. Svatkovali su Albe i Krista sa

svojom obitelji. Razumljivo je da je događaj koji je uzbudio čitavu Suboticu bio glavni predmet razgovora, a Albe centralna ličnost. U svatovima Krista je dobila porođajne bolove, odnešena je u Gabrićevu kuću u sadašnjoj Romanijskoj 7 i sretno porodila dečkića, koji je na krštenju dobio ime Antun, na djeda s materine strane.

Nekoliko dana iza svatova dok su svi, osim Kriste i bebe, bili na salašu, putem iz atara ukažu se zaprežna kola. Albe kaže malo ljutito:

- To je cigurno šogor Bolto, nosi Kristu. Kud je pokrećo taku frišku ženu. Samo nek joj se štogod dogodi.

No, ubrzo stignu nepoznata kola i za njima još jedan fijaker. Kad su stali u avliji, imali su šta vidjeti. U kolima, s lancima na rukama između dva žandara, sjedio je P. B., a na fijakeru je bio istražni sudija s pisarom. Majka je prva prepoznala P. B. i počela ga grditi:

- Sram te bilo. Ti si čovik? S oružjem napadat na salaš i čeljad.

Zadnja Čičina fotografija 1973. godine

P. B. je sve ispričao i pokazao šta i kako je bilo. Ispričao je i to da su sljedeće noći došli do mrtvog Šundića, zakopali ga i nad njim zapalili klupu kukuruzovine. Kod iskopavanja Šundića našli su s njim jedan veliki revolver i srebrnu tozlu. Tu tozlu je za uspomenu zadržao vlasnik njive. Kako je taj dan bila srijeda kada se peku lakumići, majka ponude sudiju i žandare a pruži i P. B. Pošto je bio u lancima, žandar mu otključa lance na ruci da bi mogao primiti lakumić.

Epilog na sudu

Već o Blagovijesti 1923. bio je sud. Sudilo se samo P. B. Šundić je bio mrtav, Dudaš je prebjegao u Mađarsku, za četvrtog se onda nije saznalo. Advokati su na sudskom procesu učinili velike napore da P. B. ublaže krivicu. Ipak je, za saučesništvo u razbojništvu, osuđen na robiju.

Očevici se sjećaju i pričaju kako je bilo na sudu. Albe je stigao kao tužitelj. Onako visok, jak, plećat, u crnom prusluku sa srebrnim pucama, palce zadjenuvši u džepiće prusluka, odgovarao je na pitanja sudije odrješito i glasno s ponosom, jer je bio svjestan da je u pravu, da mu je bila sveta dužnost kao glavi obitelji da svim sredstvima brani ženu, djecu i mater. Svi su ga na sudu gledali s divljenjem kao junaka, koji se u obrani obitelji protiv silnika izlaže smrtnoj opasnosti. Da je bio pravi, vidi se i po tome što je oslobođen od bilo kakve krivnje ili kazne.

Sjećam se, kad su se Čiča malo ponapili, da su znali pripovijedati kako je sudija pitao Kristu:

- A vi se niste poplašili?

Ona je skromno odgovarala:

- Nisam, kad je tu bio Albe.

To mu je laskalo i češće je to pripovijedao.

U Subotici i okolici u to vrijeme bila su 22 ovakva razbojništva. I niko bećarima nije mogao stati na kraj. Kad je Albe ubio Šundića, više nije bilo pljačke ni otimačine. Bećarske su se bande zastrašile i rasturile. Subotica je odahnula, a Albe je slavljen kao neki heroj i izbavitelj. Gdjegod se pojavio, ljudi su mu prilazili i s divljenjem i zahvalnošću čestitali. Žene su ga pokazivale djeci:

- To je onaj što je ubio bećara.

Život piše romane

Dečkić kojeg je majka obećala da, ako se sve sretno svrši, bude fratar, postao je misnik. Doduše ne baš fratar, nego biskupijski svećenik. Danas je župnik u Tavankutu i piše ove retke.

Dvadesetak godina iza ovog događaja Albin sin, već pomenuti Veco, doveo je za ženu blisku rođakinju P. B. Albe je

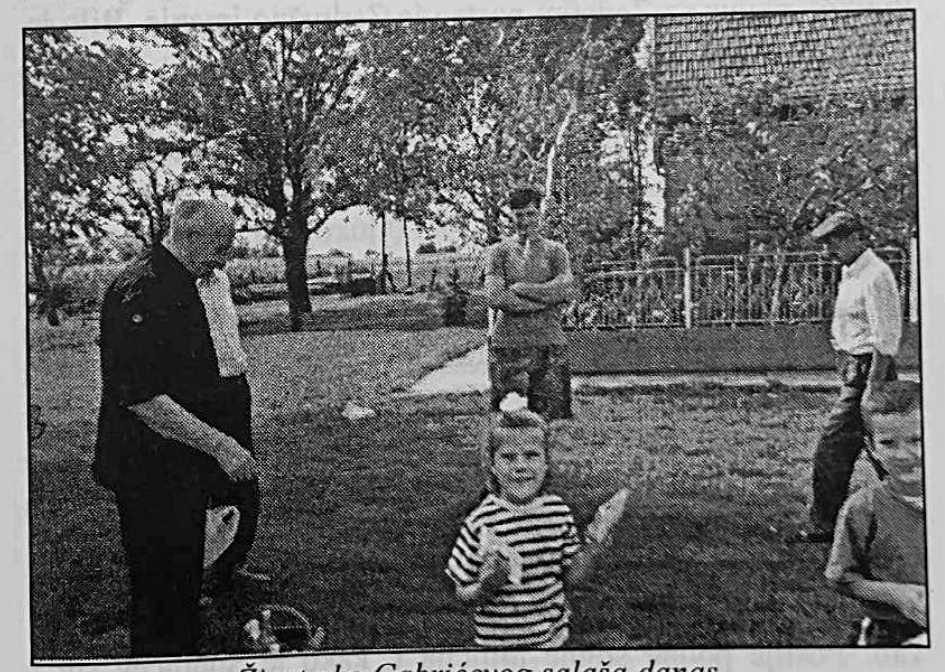

Život oko Gabrićevog salaša danas

imao u sebi toliko snage i plemenitosti da ju je prihvatio za snaju i nikad joj nije ono spominjao.

Vrata, koja su bila svjedok pucnjave, nosila su na sebi ožiljke od metaka. Kao djeca znali smo točno na vratima pokazivati koje su rupe od Šundićevih metaka, a koje od Čičinih. Rupa od Čičinog metka se nije dobro raspoznavala, jer je metak pogodio u rupu Šundićevog metka, pa se ona samo malo proširila. Šteta da vrata prilikom gradnje novoga salaša nisu dobila mjesto gdje bi bila barem donekle sačuvana. Sada se nalaze kao tavanska vrata na Boltinom novom salašu, ali su prilično skraćena. Onaj dio vrata s rupama od metaka još je sačuvan.

S tim vratima, koja su bila svjedok pucnjave, 1949. godine zbila se jedna zanimljiva epizoda. Naime, i to vrijeme bilo je nemirno. Arendirala se zemlja, oduzimali salaši, vršio prisilni otkup hrane i josaga, osnivale zemljoradničke zadruge. I Pijukov majur na Žedniku postao je Zadružno imanje. Bilo je na njemu dosta radnika došljaka.

Te godine se oženio Ivan Rankov. Nikola je bio kum, a Čiča i Mama su s njim svatkovali. Još prije podne banio je na Albin salaš mlađi čovjek i predstavio se da je Šundićev sin iz prvoga braka, a sada je brigadir na Pijukovom majuru i došao je da vidi mjesto pogibije svoga oca, a vrata da uzme za uspomenu. Klekao je na to mjesto i plakao, tražeći da mu se dadu vrata, s tim da će on zadružnim kolima doneti odgovarajuće daske i napraviti nova vrata. Bio je u nastupu drzak, pa Bolto kaže Josi da ode na stanicu Hrvatski majur i da telefonira miliciji u Žednik. Joso s još jednim muškarcem ode i učini tako, dok je u međuvremenu Bolto imao prilično muke sa tim Šundićevim sinom jer, kad se napio, govorio je da će uzeti krvnu osvetu. Da ga zadrži i umiri, Bolto se s njim čak i šahovao. Poslije podne stigne milicija i, kako je Šundićev sin i prema njima bio drzak, stavili su mu na ruke lisice i otjerali u

Žednik, s tim da Bolto sutra ode na žedničku miliciju i dade objašnjenje šta se dogodilo. Bolto je stvarno sutradan išao na žedničku miliciju i čitavu stvar objasnio. Poslije se za Šundićevog sina više nije čulo. Kad se Albe vratio iz svatova i čuo kakvog su gosta imali, prokomentirao je:

- Nek dođe, pa ću mu ja dati vrata.

Etička ocjena događaja

Nevinog čovjeka nikad nije slobodno ubiti. Nepravedni napadač je onaj koji nasilnim putem uništava, otima materijalna dobra i ugrožava zdravlje i život nevinih ljudi. Takvog nepravednog i nasilnog napadača prvo treba riječima odvratiti od zle namjere ili, ako je moguće, skloniti se od njega. Ako je i dalje agresivan i aktivan u poduzimanju nasilničkog čina, slobodno ga je i silom spriječiti, npr. raniti. Ako je nasilnik "in acta" i poduzima akcije koje neposredno ugrožavaju živote, slobodno je braniti se do ubistva nepravednog napadača. To naučava pozitivna pravna nauka i zdrava ljudska etika.

U ovom slučaju, Šundićevo ubojstvo je toliko opravdano da tu ne može biti trunke krivnje. Ova opasna i naoružana bećarska banda, koja je već dotle počinila 22 razbojništva, išla je na Albin salaš naoružana, s predumišljajem da silom otme novac, a Albu i članove njegove obitelji muči, a ako se odupru i ubiju ih. Glava obitelji ima dužnost i pravo da svim sredstvima obrani materijalna dobra, živote članova svoje obitelji i svoje osobno. Što je pri tom došlo do ubojstva, krivicu snosi nepravedni napadač Joco Šundić.

Tavankut, 25. I. 1989.

NARODNE PRIPOVITKE

Zabilježio: Antun Gabrić

TRI JARCA
/Narodna pripovitka/

Sve doskora kod Bunjevaca su se prepričavale zgode o dobrom kralju Matiji. Evo jedne koju sam čuo od mog, sada već pokojnog oca.

Jednog dana kralj Matija, u pratnji svoja tri boljara, iziđe u šetnju u polje. Tu se susretne s oračem. Bio je to postariji seljak, koji je orao na volovima. Kralj mu sa svojom pratnjom pristupi, pozdravi i otpočme ovakav razgovor:

"Sad, koliko daleko?" - upita kralj.

"Do volovskih rogova!" - odgovori seljak.

"A koliko je tridesetdva?" - nastavi kralj s pitanjima.

"Tridesetdva je dva!" - odmah odgovori seljak.

"A jel bi ti mogao pomuziti tri jarca?" - postavi kralj poslednje pitanje.

"Mogao bih!" - odlučno reče seljak.

Svi se pozdrave sa seljakom i pođu. Kad su malo odmakli, upita kralj svoje boljare:

"Jestel vi razumili što sam razgovarao sa seljakom?"

"Nismo" - odgovore u glas.

"E", reče kralj," ako za tri dana ne odgovorite što smo razgovarali, uzet ću vam imanje i baciti vas u tamnicu!"

Pošto nikako nisu mogli pogoditi šta je značio taj razgovor, a bojeći se kazne, odluče da potraže seljaka, da im on da tumačenje čudnog i nerazumljivog razgovora. Kad su ga našli,

upitaju ga šta znači kraljev upit: "Sad, koliko daleko" i njegov odgovor "Do volovskih rogova".

Seljak kaže: "Položite mi ode sto dukata, pa ću vam kazati." Oni su se s početka nećkali, jer im je bilo žao dukata, ali kad seljak nije popuštao, dadu mu sto dukata.

Seljak reče: "To, kad me je kralj pitao 'Sad koliko daleko', znači kako i dokle vidim. Kad sam ja odgovorio 'Do volovskih rogova', to znači da sam nekada vidio dobro, ali sad vidim samo do volovskih rogova."

"A šta je značilo ono drugo pitanje: 'Koliko je trideset-dva?' i tvoj odgovor 'Tridesetdva je dva'?"

"Dajte mi još sto dukata, pa ću vam kazati."

I jer je seljak tvrdokorno odbijao odgovor bez dukata, morali su mu ih dati.

Seljak reče: "To kad je kralj pitao 'Koliko je trideset-dva'", pitao me je koliko čovik ima zubi. To što sam odgovorio 'Dva', značilo je da još imam samo dva zuba."

"A što je značilo pitanje: 'Jel bi mogao pomuziti tri jarca?' i tvoj odgovor 'Mogao bih'?"

"Dajte mi još sto dukata pa ću vam i to kazati."

Boljari mu teška srca dadu još sto dukata, a seljak im objasni: "To kad me je kralj pitao 'Jel bi mogao pomuziti tri jarca' i ja rekao da mogu, zapravo me je pitao da li bi mogao pomuziti ova tri boljara za tri stotine dukata. Kad sam rekao da mogu, evo to sam učinio sada s vama, što sam od vas tri jarca, pomuzio tristo dukata."

(Subotička Danica, kalendar za 1988, str. 152)

BABINA OSVETA
(Bunjevačka narodna pripovitka)

Sav Tavankut je uzduž i popriko isprisican širokim putevima pokraj kojih su se poređale kuće i salaši našeg bunjevačkog svita. Te šorove oni nazivaju krajevima. Svaki kraj ima svoje ime ili po prezimenima najbrojnije familije ili neki drugi nadimak koji obilježava taj kraj. Lebović kraj, Ševina ćoša, Vrtlog.

U takvom jednom kraju, bliže mađarskoj granici, živili su dida Bono i baba Mara. Dica im se već davno podomila i razišla, a njih dvoje tavorili staračke dane u svom siromaštvu. Nevolja je bila u tome što je dida bio vrlo nezgodne ćudi. Čangrizav i dozlaboga zanovetalo. Još kad malo popije, srdio se i vazdan ružio babu. A baba opet sama dobrota i strpljivost. Nikad se rasrditi, kao da nije imala žući, a blaga da ni mrava ne bi pogazila. Na čangrizanje didino nije odgovarala, nije se htila svađati, ali je to u sebi nosila i zbog toga puno trpila. Ta i ona bi želila imati mirnu starost, da ima koga s kim će se moći razgovoriti, kome potužiti.

Nastao advent, pa skoro svakog jutra čuješ da se digod oglasi smrtni hropac kojeg svinjčeta. To ljudi prave svinjokolj, spremaju se za svece da se imaju čime omrsiti. I dida Bono imao ranjenika. Al kakvog? Bila je to velika krmača koja nije ostala suprasna, pa je bila odranjena za ranjenika. Al eto nevolje! Nikako neće da se ugoji. Koliko joj je dida ugađao,

svakojaku hranu spremao, al ona uvik jednaka. Prava muštra.

Dogovore se da je ipak za Materice zakolju. Al neće zvati nikog, ni od dice, ni od komšija, sve će uraditi sami. Zaklat će je još rano za mraka, pa se niko neće ni dosititi da je kod njih svinjokolj.

Još uveče sve su pripravili. Samo šta će raditi da se krmača ne dere, da komšije ne čuju? Dogovore se da će ujutru rano još za mraka dida ući u svinjačić i istirati krmaču napolje, a baba će maljem kojim se nabija zemlja, kad krmača pokaže glavu, iz sve snage tući krmaču po glavi dok je ne ubije.

Dobro. Kako su se dogovorili, tako će i biti. Ujutro poranili. Dida naprid, baba s maljom za njim. Kad je dida ušao u svinjak, krmača kao da je ostila šta joj se sprema, pa se uzbuni, naroguši, počme rokćati i nasrćati na didu. Kad dida vidi da nema šale i da još može od krmače nastradati, dade se u dreku i počme curukati prema vratima.

Na vratima se zaglavi tako da mu je tur virio napolje. Unutra ne smi od krmače, napolje ne mož jer se zaglavio. Baba, kako nije baš dobro vidila, a još je bio mračak, pomisli od didine stražnjice da je krmačina glava, pa udri iz sve snage. Nasta didino zapomaganje i krmačino gurlanje, al baba samo lupa maljom.

U jedvite jade dida se izvuče držeći se za krste i stenjući uvuče se u kuću, zavuče u zapećak da tamo liči izudarane krste i pomodrilu stražnjicu.

Od svinjokolja ne bi ništa.

A baba Mara ositi u sebi niko nutarnje zadovoljstvo da se jedared, makar i nehotice, osvetila didi.

SLON U CAKLARNICI
(Narodna pripovitka)

Lozo je bio iz ugledne bunjevačke familije. Mlad, naočit, duhovit, a još je svirao u tamburicu-prim. Stoga nije bilo čudo da su ga mnoge divojke pogledale i tražile priliku da mu se približe. A on? Mogao je birati koju je zaželio. Pa ipak prolazila godina za godinom, a on se nije ženio. Prošla i trideseta, njegovi se parovi pospremali, a kad se već zabrinuo da će ostati neženja, ovako se požali Ivanu Prćiću Gospodaru u Tavankutu:

- Ja ne znam šta je to sa mnom, Gospodaru, ne možem se oženiti?

- Pa kako to?

- Eto, ne možem naći curu naspram sebe. Prvo sam išao s onom lipom curom iz našeg kraja. Znate je. Friško mi dosadila. Zdravo je hardalava. Onda sam išao s onom iz sela. Cura bogata, al nije bila dosta pametna naspram mene. I nju sam ostavio. Ona od groblja, mislio sam da je žena od snova. Najozbiljnije sam mislio s njom se oženiti. I dosta smo se dugo zabavljali, dok na kraju nisam ositio da iđe s drugim. Što sam mogao, morao sam raskinit. I šta da vam dalje pripovidam. Valjda, koliko imam prstivi na rukama toliko sam imao cura. I sad da me ubijete, ne možem se oženiti. Ne samo u Tavankutu, već i u čitavoj Subotici nema cure za mene.

Na ovakvu žalbu Gospodar mu odgovori ovom pričom:

Neki slon ožedni i potraži posudu iz koje bi se napio vode. Dođe do vrata caklarnice. Bila su zaključana. Svojom ogromnom nogom malo gurne vrata, koja se odmah otvoriše. Kako gazda nije bio unutri, slon polako počme tražiti posudu iz koje bi se mogao napiti. Na polici ugleda jedan cakleni bokal, ali ga tako jako stisne da se bokal razbio. Vidi tamo na drugoj polici veću duncošku bocu. Pomisli, i to će biti dobro. Kako ju je nespretno uhvatio i ona se razlupala. U ćošku ugleda jedan stakleni demižon i dođe mu na pamet ideja da će taj biti vrlo zgodan da iz njega ugasi žeđ. I njega je tako stisko surlom da je pukao. I tako redom. Sve čega god se dotakao, razbio je. Gazda čuvši lupu, uđe u caklarnicu i imao je šta viditi. Polak caklarnice mu polupano. Ljutito se obrati slonu:

- Šta si to uradio?

Slon mu plačnim glasom odgovori:

- Eto, tražio sam posudu iz koje bih se mogao napiti vode, ali kako sam koju uhvatio, svaku sam razlupao.

Gazda caklarnice mu blago i poučno reče:

- Pa triba da znaš. Sve caklene posude su krhke i lako se razbijaju. Zato si morao s njima postupati pažljivo da se ne razbiju.

Gospodar završi priču poukom.

Eto, Lozo, nemoj se uvriditi, al tvoj pristup curama sličan je postupku ovoga slona. Toliko si cura imao, sa svakom si jedan komad išao i ostavio je. Ni jedna ti nije bila dobra. Svakoj si našao manu. A šta misliš ko je kriv?

Triba da znaš da je svaka cura takva jedna staklena posuda. Dopadljiva i lipa, ali ositljiva. S njom se mora postupati s puno pažnje, finoće i takta. Samo ćeš tako moći dobiti njezinu naklonost i oženiti se. Ako si grub, nepažljiv, gledaš samo svoju korist, znaj od ženidbe neće biti ništa.

Izgleda, da se Lozo, iako malo kasno, okoristio ovim savitom. Čuli smo da se uskoro oženio.

("Subotička Danica", kalendar za 1990, str. 112-113)

MOKRI PARAGRAF
(Bunjevačka narodna pripovitka)

Dva brata živila u zajedničkom domaćinstvu sa svojom starom majkom i ženama. Braća su skoro svaki dan išla na tuđ posao u nadnicu, a majka je sa snajama radila svakodnevni posao oko josaga, u bašči i u kuhinji.

Žene ko žene. Ako nisu dosta zaposlene, svašta im se izleže u glavi. Štogod su digod naučile o ženskim pravima, da i one triba da su ravnopravne i da se moraju izboriti za svoja ženska prava.

No, to bi im se još moglo oprostiti. Ali to što su mrzile svoju svekrovu i zlo s njom postupile, tu ih ne možemo opravdati.

Naime, u svojoj pakosti i zlostavljanju stare svekrove išle su tako daleko da su je pravo mučile. Kada su u podne skuvale užnu snaje nisu dale svekrovi jisti, dok prvo prid njim nije igrala. I dok je starica igrala, snaje su se zlobno smijale i rugale. Tek kad su svoju zloću zadovoljile, sipale su staroj svekrovi hranu u tanjir.

Iako ih je starica molila da s njom ovako ne postupaju, zle snaje nisu imale smilovanja ni poštivanja prema njoj.

Stara majka se potužila i sinovima, ali oni nisu mogli povirovati da su im žene tako zle, pa nisu ustajali u materinu obranu.

Jednoga dana stariji sin nikom nije kazao da neće ići na

posao, već se potajno popeo na tavan da veže metle. Jedino se majka ostila da je sin na tavanu i reši se da iskoristi priliku, kako bi se sin uvirio šta snaje s njom izrađuju. Kad je bilo podne i užna gotova, snaje pozovu svekrovu na užnu, ali joj narede da prvo mora igrati. Starica tako udesi da je došla pod tavanska vrata, tu počela igrati i još ovako podvikivati:

Gledaj sine s tavana,
Kako igram snajama,
Pa ja tako svaki dan
Čanak čorbe izigram.

Kad se tako naigrala i napivala, dobila je tanjir čorbe. Sad se sin uvirio da su materine tužbe bile istinite.

Neopazice sađe s tavana, uzme jednu štrandžicu, metne je u alov u vodu da malo nabrekne, a onda je pridvostruči, sakrije za leđa i uđe u sobu gdi su žene baš počele užnati. Strogo ih upita da li su i svekrovi dale užnu. Kad je dobio odgovor da jesu, počeo im je čitati lekciju:

"Znam i vidio sam da je dobila i kako je dobila. Da ste je natirali da je morala igrati, dok ste se vas dvi podsmijavale i rugale. Vi uvik tražite neka vaša ženska prava i paragrafe, a nećete da znate da ste vi prvo dužne poštivat svoju svekrovu, a moju mater."

Pa spopane štrangu i udri žene priko leđa. Jedva su se nikako otele i pobigle napolje. Kad je oluja prošla, dvi jetrove odoše u pokrajnu sobu pa su jedna drugoj zadizale košulje da vide kako im izgledaju leđa. Imale su šta i viditi: crvene masnice od štrange, pa sve u obliku paragrafa.

Ipak su bile iskrene jedna prema drugoj:

"To smo i zaslužile kad tražimo samo svoju pravicu, a ne dajemo je i drugom."

("Subotička Danica", kalendar za 1990, str. 111-112)

ŽENA ZAPOVIDA
(Bunjevačka narodna pripovitka)

Bunjevci Materice proslavljaju svečano i radosno. Na sve strane čestitari, veliki i mali, razmile se po salašima i kućama čestitajući Materice nanama, majkama i ostalom ženskom svitu. One ih za uzvrat darivaju. Male jabukama, orasima i po kojim dinarom, a velike već šta kome spada: maramica, marama, košulja.

Kadgod novi zet nije dolazio u goste didi i babi do prvih Materica, pa makar se uzeli i u poklade. I zetu Paji i njegovoj Margi ovo su bile prve Materice. Dida i baba su znatiželjno iščekivali zeta i kćer da malo izgledaju i razumu kako žive i kako se slažu. Osobito su bili znatiželjni kakve je ćudi novi zet.

Posli užne baba je darivala zeta novom košuljom, a kćer maramom. I dok su mater i kćer obaško u kuhinji vodile svoje ženske divane, dida i zet su u sobi imali svoj muški divan. Kako im je vino malo ušlo u glavu, i didi i zetu se jezik razvezao, pa što trizna glava misli, to napit jezik govori. Pajo izdaleka dade u govoru naslutiti didi da mu je kćer malo tvrdoglava, da se voli mišati u njegove poslove, a i rado zapovidati. Dida je shvatio zetovljevu tužbu, a kaki bi bio otac da ne opravda svoju kćer. Zato u lipoj ljubavi kaže zetu:

"Znaš zete, to je bilo odvika da žena u kući zapovida." To još više podbode Paju pa će malo povišenim glasom:

"To je Bog ostavio još od početka svita da je muž glava

u kući, da zapovida, a žena je tu da sluša!"

Da razgovor ne bi skrenio neželjenim tokom, dida pridloži:

"Evo, zete, iđemo se pogoditi. Upregni najbolje konje u kola, a dva šišaka sveži za šarage. U lotra metni punu kotaricu jaja. Tiraj šorom i zađi u svaki salaš, pa pitaj ko u kući zapovida. Di kažu da žena zapovida podaj jaje, a di kažu da čovik zapovida, podaj konja."

Dogovoreno, učinjeno.

Pajo zađe u šor, u prvi salaš. Kad je stao, odmah s kola pita, ko zapovida: čovik jel žena. Oni složno odgovoriše da žena zapovida. Pajo izvadi jedno jaje, pruži im i krene u drugi salaš. I tamo dobije odgovor da žena zapovida. Ode opet jedno jaje. Tako šorom redom Budimčevom gredom. Digod svrati, svudak žena zapovida. Kotarica s jajima se prazni. To Paji nije baš pravo. Bar da naiđe na jedan salaš di čovik zapovida. Već je pri kraju šora. Kotarica se skoro ispraznila, a konji svi na broju. Nesvoljan je, vidi dida će imati pravo.

Još poslidnji salaš. Stane s konjima i ima šta viditi. Gazdački salaš, sve uređeno, sve na svom mistu. Izađu čovik i žena, on ih pozdravi i kaže šta je došao:

"Ko u vašoj kući zapovida, čovik jel žena?"

Čovik će:

"Pa to se zna. Ko bi drugi neg čovik!"

"E dobro", zadovoljno će Pajo što je našao bar jednu kuću di čovik zapovida.

Pa nastavi:

"Izaberi sad jednog konja kojeg najviše voliš i bit će tvoj."

Čovik pažljivo stade zagledati konje i na kraju kaže:

"Dobro, nek bude ovaj riđo."

Kako je to čovik izgovorio, kad se uplete žena:

"Ta iđi, čovče. Ne vidiš da je ovaj žerav lipči. Oma da si uzo žerava!"

Pajina radost odjedared splasne ko probušeni balon. Potpuno razočaran, pruži kotaricu, uzme poslidnje jaje i pruži im s ričima:

"Pa i ode žena zapovida!"

Sunce je već bilo na zaodu. Pajo umoran dotira kola na didin salaš i stane na srid avlije. Dida je izdaleka vidio da su svi konji na broju, pa će malo zajedljivo:

"Evo našeg zeta Paje,
Jel ostalo koje jaje?"
Pajo snuždeno odgovara:
"Al ni jedno milostivi dida,
Jer žena svagda zapovida!"

("Subotička Danica", kalendar za 1986, str. 115-116)

ČOBANOVA MOLITVA
(Bunjevačka narodna pripovitka)

Udavno vrime, u subotičkim atovima čuvao je ovce mladi čoban. Bila je tu i jedna poveća bara na kojoj su se napajale ovce.

Jednog sunčanog podneva, dok su ovce u čoporu plandovale na ovom kraju bare di je bila najuža, čoban je izvodio čudne radnje. Zasukao je rukave i nogavice, uzeo čobanski štap, izdaleka se zatrčao, i kad je dotrčao do ruba bare iz sve snage je zamanio štapom i vućio ga priko bare. Onda se opet sprcao i priskočio baru, baš tamo di je bio i štap. Opet je uzeo štap, pribacio ga natrag priko bare, a zatim i sam priskočio baru. Tako je radio dogod se nije dobro umorio.

Tudak je baš prolazio jedan fratar. Zastao je i izdaljeg motrio šta radi čoban. Pristupi mu bliže i upita ga:

- Šta ti to radiš?

- Eto molim Boga - iskreno odgovori mladić.

Sad se fratar začudio i zamislio. Zato upita čobana:

- Kako to?

- Eto tako, što pribacim štap priko bare, pa za njim i sam priskočim. Onda opet isto tako natrag. I tako dok se ne umorim. Tako ja molim Boga.

Sad će njemu fratar lipo i očinski:

- Ne triba tako moliti, već ovako: Oče naš, koji jesi... I čoban je ponavljao za fratrom riči Očenaša i već se prilično

uputio, tako da se činilo da će i sam moći moliti, pa ga fratar ostavi.

Kad se fratar već prilično udaljio s onu stranu bare, začuje za sobom čobanov glas.

- Fratre, stanite. Čekajte!

Fratar se obazre i imao je šta viditi. Po bari, odozgor po vodi, iz sve snage trčao je čoban. Dotrčavši do fratra sav očajan kaže:

- Zaboravio sam kako iđe dalje. Pomognite mi!

Sad se i fratar zamislio. S čuđenjem i divljenjem gledao je mladog čobanina. Nakon kraćeg vrimena kaže mu:

- Sinko! Kad ti možeš trčati odozgor po vodi a da ne propadneš, onda ti moli kako si i dosad molio. Tvoja molitva, iako je malo čudna i manjkava, izlazi iz srca punog vire, pa je i taka Bogu mila.

I padnu mu na pamet Isusove riči: "Ako imate vire, i brda ćete primišćati."

NEKA BUDE RADINO
(Bunjevačka narodna pripovitka)

Još ne tako davno bunjevačke familije su bile velike. Dvadeset, trideset čeljadi u jednom salašu. Tu je obično bio baćo kojeg su svi poštivali i slušali, a u zajedničkom domaćinstvu je znao biti i njegov oženjeni brat, ili su s njim živila po dva tri oženjena sina. Pa puna kuća i odrasle čeljadi a još više mladeži i dice.

U takvom jednom salašu, među brojnom čeljadi bio je i stariji momak imenom Rado. Sad jel nije bio treću noć dočuvan, ili je bio udaren mokrim sudoperom, već na prvi pogled se vidilo da siromaku štogod fali. Zbog toga je i od svoje rođene čeljadi doživljavao uvride i nepravde. Tako na primer kad se kupuje odića i obuća, pa štogod nije dobro ili kogod štogod ne voli, govorili su:

- A kad ti nije dobro, neka bude Radino!
- A kad ti ne voliš, neka bude Radino.

Pa kad zagori tarana ili štogod drugi ne vole pojisti, odmah kažu:

- Podajte Radi, pa nek bude Radino.

Tako se dogodilo da se momak iz te kuće oženio i doneli mu lipu snašu imenom Mara. Hajd, sad će sa snašom igrati u avliji prvo kolo. Veliko kolo a oko kola rodbina i gledači upiru poglede u igrače, a najviše u snašu. Kolo igra, pa kao što je red triba i podvikivati.

Prvo će kuma:

- Ja kuma, ja - ko nije nek čeka!

Onda će starosvatica:

- Ja starosvatica, ja - naša Mara dovika!

I Rado igra u kolu, gleda vesele svatove, sluša podvikivanje, a sve kradom ispod oka pogleda i lipu snašu. Bog zna kakvi su se sve osićaji u tom času probudili u njegovom srcu, kad iz sveg glasa i on podvikne:

- Oćel biti da ne valja, pa će biti Radina!

("Subotička Danica", kalendar za 1991, str. 153-154)

TORBANDUS
(Bunjevačka narodna pripovitka)

Neki bunjevački baćo imao sina u gradu na velikim škulama.

Često mu slao novaca, jer ih je sin tražio da mu tribaju za polaganje ispita. Međutim, sin je novac najviše trošio u veselom društvu.

Na lito, dođe sin na ferije i izađe baći na salaš. Da malo ispita sinovljeno znanje, otac počme ispitivati o školi i šta uče.

"Jel učite i latinski" - upita baćo.

"Pa da, učimo i latinski!" - odgovara sin nesigurno.

"A kako se na latinskom kaže, na primer torba?"

"Torba se kaže 'torbandus'" - ko iz puške će sin.

"A kako bi se kazo štap" - pita dalje baćo.

"E, to se kaže 'štapandus'".

Sad baćo već malo sumnjivo pogleda sina, pa će pitati dalje.

"A kako će se kazati 'put'?"

Naš "student" još više zbunjen, neznajući šta će se izleći iz ovog ispita, kaže: "Pa valjda putandus".

Onda će baćo već fajin srdito:

"A kako bi se onda kazo 'kruv'?"

"E, to bi tribalo da se zove 'kruvandus'."

Tada baćo podigne glas, podvikne, pokazujući rukom na put:

"E, sine, sad ja vidim kud su očli moji novci! Da ti sad i ja kažem latinski: Lipo ti "torbandus" na "leđandus", "štapandus" u "rukandus" pa na "putandus" i traži tebi drugog gazdu di ćeš isti "kruvandus".

Kazivao Ivan Prćić - Gospodar

MUCAVCI
(Bunjevačka narodna pripovitka)

Između dva rata kod bunjevačke salašarske mladeži bila je u modi "skupština". Na takvoj "skupštini" mladi su uz jednostavnu svirku kakvog harmonikaša ili tamburaša igrali, zabavljali se i tražili sebi budućeg druga.

Na takvoj jednoj "skupštini" bili su momak i divojka, obadvoje mucavci, a da jedno drugo nisu poznavali. Kad je bilo vrime da se razilaze, momci kažu mucavom mladiću:

"Vidiš onu tamo. Ta bi bila za tebe!"

A i divojke rekoše curi:

"Vidiš tamo onog momka, taj bi bio tebi par!"

I kao slučajno, njih dvoje se nađu, pa će on nju otpratiti do salaša, da se cura ne boji.

Iđu oni putom jedno kraj drugog, al ni jedno ne smi da progovori, da se ne oda da je mucav. Kad su došli do kapije, malo su još ćuteći stajali. Kao što je red, cura triba da otpravi momka, pa progovori:

"Tato svite i svanite!"

Kao brzo će svanjivati, pa se moraju rastati. Momak sav ozaren prihvati:

On: "Ti tato?"

Ona: "Ja tato! I ti tato?"

On: "I ja tato!"

Tada ona sa žalošću kaže:

"Tato nisi prije tazo, pa bi ta-talaćkali!"

MILO ZA DRAGO
(Bunjevačka narodna anegdota)

Neki dobri čovik imao veliku i vridnu knjižnicu. Jednoga dana njegov komšija uđe u knjižnicu i stane je udivljeno razgledati. Na kraju kaže:

"Dobri čovče, jel bi mi htili uzajmiti jednu knjigu na čitanje?"

"A, - veli dobri čovik - nikom ne dajem knjige na čitanje, da ih nosi kući. Ako baš želite štogod pročitati, site tu za moj astal i pročitajte".

"Al' kad vam kažem, zacigurno ću je vratiti" - uporan je komšija.

"Znate komšija - nastavi dobri čovik - ja sam ovu knjižnicu i stekao tako što sam knjige uzajmljivao i svakom rekao da ću je vratiti."

.....

Sutradan ode čovik komšiji i zamoli ga:

"Komšija, imate l' vi polivak?"

"Imam" - odgovara komšija.

"A jel bi mi tili ga uzajmiti da zalijem cviće?"

"Hoću - kaže komšija - samo ga nikom ne pozajmljujem izvan kuće. Već, ako baš hoćete zalivat cviće polivkom, evo tu je moja bašča, pa zalivajte!"

BOLJE KAD JEDAN SRDI
(Bunjevačka narodna anegdota)

Otavankutskom veleposidniku Rici Pišti, koji nikad ni nije dobro naučio bunjevački, prepričavaju se mnoge zgode i nezgode. Jedna od tih je ova:

Jednoga dana dođe Rici neki siromašni čovik imenom Miša i zamoli ga da mu pozajmi novaca. Rica ga prvo upita:

"Ajde, Miša kaži, šta je bolje, da srdi samo jedan čovik ili da srdi dva čovika?"

Miša ne znajući na šta Rica cilja, iskreno odgovori:

"Pa valjda je bolje da se srdi samo jedan čovik!"

"Eto vidiš - nastavi tumačiti Rica - ja tebi dam novaca a ti ne vratiš. Ja srdim i ištem da vratiš. Ti srdiš, šta ja ištem kad ne možeš vratiti. Tako srdi dva čovika. Zato nećeš dobiti, pa ćeš srditi samo ti, što nisi dobio. A i sam si kazo da bolje kad srdi jedan čovik, neg da srdi dva čovika."

Istina, da ovo Ricino pravdanje nije baš u duhu evanđeoske nauke, ali je sigurno imalo nekog opravdanja u dugogodišnjem životnom iskustvu.

LOVAČKA DIOBA
(Bunjevačka narodna anegdota)

O Rici Pišti, bivšem tavankutskom veleposidniku, ima mnogo anegdota. Evo jedne.

Jednog zimskog jutra kada je ručao Pišta se spremi u lov. Dobro se obuče, uzme pušku i krene. Kad je već dobrim odmakao od salaša siti se da nije poveo i kera. No, sad se nije htio vraćati. Na sriću, atarom prema njemu dolazio je jedan čovik. Kad je došao bliže pripozna Stipana, zvanog Hardala. Između njih nastane ovakav razgovor:

- Kuda ti Stipane?

- Idem u selo.

- Znaš šta? Bolje hajde sa mnom u lov, pa ćeš mi biti hajčar. Šta ulovimo, pravedno ćemo podiliti.

Stipan pristane. Baš nisu bili bogzna kake sriće. Lutali su atarom pa onda dolom. Po dikojeg zeca uzbunu, ali dok Pišta ne nanišani on već nestane u kukuruzištu. Digod oko podne posluži ih srića i ubiju jednog zeca. Okrenu natrag, pa nezadovoljni ulovom, kod Dadincinog salaša Pišta pukne u golubove i skeči jednog. Kaže Stipanu:

- Ponesi ga.

Ćutke su se približavali salašu. Obadvojicu su morile iste brige, kako podiliti lovinu. Pišti žao bilo zeca, a Stipanu opet malo da dobije samo goluba. I jedan i drugi su smišljali kako dobiti zeca. Kad su stigli na salaš, kao što je red, prvi progovori Pišta:

- Eto Stipane, da ne kažeš da sam te privario, ti prvi izbiraj.

Stipan to jedva dočeka pa će ovako:

- Gazda Pišta, ako vi hoćete goluba, uzmite goluba, a ako nećete zeca, vi opet uzmite goluba. Pa što je pravo i Bogu je drago.

KOD MENE NEĆE VUĆATI

Jedne nedilje izađe Rica Pišta na subotički vašar. Ako natrevi kupio bi jednu kravu. Razgledao je vašar, al dugo nije ništa našao. Digod već prid podne natrevi na seljaka koji je s obližnjih bunjevačkih salaša dotirao kravu. Na prvi pogled krava se Pišti dopala. Oma se počmu i pogađati. Seljak je falio kravu da je prvotelkinja i zdravo dobra mlikulja. A i ne ište tušta. I Pišti se učini da nije skupa. Udare nikoliko puta dlanom o dlan, pogode se i Pišta isplati, a seljak metne novce u džep.

Sad će Rica Pišta seljaku:

- Sad kad smo pogodili i dobio si novce, pravo kaži, kaki mana ima krava?

Seljak se lukavo nasmije, pa će iskreno:

- Kad se muze, vuća se. Privrne kravljaču, keči stočić, a kadgod dovati i onog koji je muze.

- Aj ak, - brzo odvrati Pišta - ja znam lik, kod mene neće vućati. Evo triput ćemo prometnit novce ispod krave i cigurno više neće vućati.

Seljak pristane. Stane s druge strane krave i ispod kravinog trbuva pruži Pišti novce. Pišta ih privati i priko kravinih leđa vrati seljaku. Tako urade tri puta. Kad je Pišta i treći put privatio novce, metne ih u svoj džep i kaže:

- Sad vodi kravu na tvoj salaš, nek kod tebe vuća. Ja kazo: kod mene neće vućati.

RICINI ORAČI
(Bunjevačka narodna anegdota)

Bila je korizma kada je hladni gornjak poljem nosio prcove i tirao orače da bolje stegnu kaputе oko sebe i da češće kandžijom javljaju konje. Tavankutski veleposidnik Rica Pišta poslao je četiri para orača da na dolskoj zemlji oru njivu na kojoj će biti posađen kukuruz.

Promrzli orači stanu na ovratinama i počnu se dogovarati kako bi zaluckali gazdu da štogod izmisle, da se mogu maniti oranja. Stipan, koji je uvik bio najglasniji i spreman na huncutarije, pridloži:

"Marko, ti si najmlađi, pa lipo otiđi na salaš i kaži gazdi da vitar tako duše, da vraća brazde natrag, pa nam ne vridi orati."

Marko spremno ode gazdi i kaže mu nevolje orača, da vitar tako duše da vraća brazde.

Rica Pišta je davno svršio take škule i sitio se da orači ne govore istinu, zato kaže Marku:

"Dobro, Marko! Kad vitar tako duše da vraća brazde, a vi onda ispregnite iz pluga i upregnite u volovska kola, pa ćemo voziti pliva."

RICA NA VAŠARU
(Bunjevačka narodna anegdota)

U Suboticu na vašar dođe Rica. Oma se uputi tamo di se prodavala marva. Iako nije ništa htio kupovati, volio se izmišati med ljude i gledati kako teče trgovina.

Stane kod jedne veće grupe. Tu je jedan salašar prodavao kravu. Našao se i kupac. Salašar fali kravu da je zdrava, mirna, mlikulja. To potvrđivaje još dva čovika, njegovi prijatelji. Kupac se opet raspitiva i pomalo kudi kravu. Na svoju nesriću, kupcu se u kuđenju krave pridruži i Pišta. Onoj dvojici salašarevih prijatelja to bilo krivo, pa će jedan oštro na Pištu:

"Šta se ti matori mišaš? Ako te ja odvalim ovom batinom po leđi, ti ćeš vidit tvoje."

I zamane batinom. A Pišta biž, pa se izmišo s drugom grupom ljudi. Ovi mu kažu:

"Gospodaru, zašto bižite? Vi bar imate u familiji doktora i advokata i popu!?"

Kaže njima Pišta: "Šta ja dobio na leđa, to meni ne skine ni doktor, ni advokat, ni popo."

VUČJA ZAHVALNOST

Jedno jutro, ranije nego obično, positio sam starog Gospodara Ivana Prćića. U jednostavnoj sobi, bolestan, osamljen, ležao je u krevetu. Po izrazu očiju i gestom kojom je pokazao na stolicu, vidio sam da se raduje posjetu. Ja nisam sio, nego sam stao kraj kreveta, da ga bolje vidim i čujem. A on je zatvorenih očiju, slabim glasom, sa čestim stankama, započeo priču.

Dok sam noćas budan slušao fijuk vitra, koji je šuškao najlonom na prozoru, fantazija mi je isplela čarobnu sliku. U sibirskoj tajgi, lovac na krzna, već nikoliko miseci samuje u svojoj brvnari. Iako je spremio najnužnije: ogriv, hranu, lovački pribor, u surovoj prirodi zanat lovca na krzna teško ga je pogađao.

Jedne olujne večeri, baš kad se spremao na počinak, začuje grebanje na vratima. Desnom rukom dohvati pušku, a livom oprezno otškrine vrata. Pri odsjaju slabe svitlosti ugleda vuka. Bio je star, mršav i izmučen u surovim uvjetima vučjeg života. Lovac se nije uplašio. Šta više, otvorio je vrata širom. Vuk je razumio. Ušuljao se unutra i skljokao kraj toplog ognjišta. Dobar komad je ležao i grijao svoje prozeble udove. Kad je počeo pokazivati znakove živosti, lovac mu pruži hranu. Vuk je sa slašću jeo i opet prilegao.

Lovac, ne osićajući nikakvu opasnost od vuka, i sam se opruži na ležaj. Fijuk vitra i pucketanje vatre brzo ga uspava.

Na jutro se trgne i prva misao i pogled polete prema ognjištu. Vuka tamo nije bilo. Ustane i priđe vratima. Bila su otškrinuta baš toliko da se mršavi vuk mogao provući, a u snigu se vidio trag njegovih stopa.

Jednoga dana, dok je lovac krstario tajgom i lovio, ugleda u daljini čopor vukova. I oni su opazili lovca. Jedan vuk je malo zastao iza čopora, okrenuo glavu prema lovcu i mahnuo repom.

Bio je to onaj vuk, kojemu je lovac one noći iskazao gostoprimstvo. Sada je na svoj, vučji način, zahvaljivao.

Gospodar je, otežano dišući, otvorio oči.

Nakon kraće stanke, rekao sam: "Gospodaru, razumio sam."

Priča o vučjoj zahvalnosti, alegorija je na njegov konkretni slučaj. Ostario, umorni, osamljeni vuk - to je on sam, Gospodar. Lovac, koji mu iskazuje dila duhovnog i tilesnog milosrđa, to su njegovi prijatelji. I on, pošto nije u mogućnosti da im na drugi način zahvali, čini to pogledom i gestom ruke, pokazujući na stolicu.

("Subotička Danica", kalendar za 1992, str. 123-124)

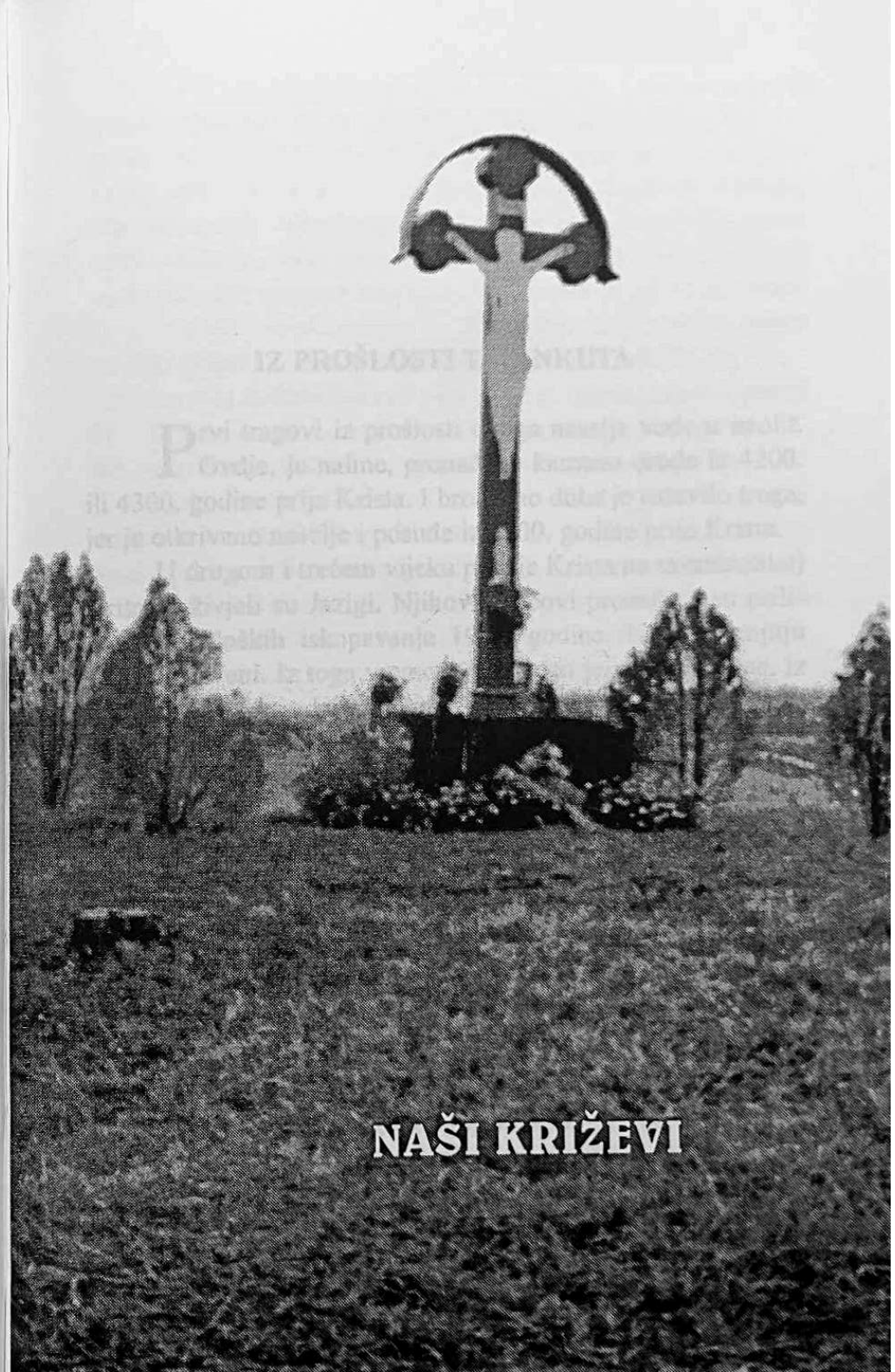

IZ PROŠLOSTI TAVANKUTA

Prvi tragovi iz prošlosti ovoga naselja vode u neolit. Ovdje, je naime, pronađeno kameno oruđe iz 4200. ili 4300. godine prije Krista. I brončano doba je ostavilo traga, jer je otkriveno naselje i posuđe iz 3500. godine prije Krista.

U drugom i trećem vijeku poslije Krista na tavankutskoj teritoriji živjeli su Jazigi. Njihovi grobovi pronađeni su prilikom arheoloških iskopavanja 1950. godine. Njih smjenjuju Avari i Slaveni. Iz toga vremena pronađen je srebrni novac, iz godine 1082. U srednjem vijeku Tavankut je već opidum, grad. Tako ga naziva založnica kralja Alberta iz 1439. godine. Turci su ga razorili, ali ne odmah poslije Mohačke bitke, jer je svud oko grada bilo mnogo bara i ritova pa ga je teško bilo osvojiti.

Povijesni podaci govore da su Bunjevci, bježeći ispred Turaka, u ove krajeve došli krajem XVII. stoljeća.

U mjesecu srpnju 1979. arheolozi Gradskog muzeja u Subotici pozvani su u Tavankut. Razlog je bio ljudski kostur pronađen u blizini starog nalazišta.

- To nije nikakvo iznenađenje za nas, jer smo još 1974. godine u blizini pronašli 4-5 grobova - rekao je Laslo Sekereš, arheolog Gradskog muzeja. Kosti su stare oko 250 godina. Pretpostavlja se da je na ovom mjestu bilo groblje.

Ove kosti nisu toliko zanimljive za arheologe, koliko za antropologe. Evo zbog čeka. Svaki kostur je bio dugačak oko dva metra. To govori da su ondašnji stanovnici Tavankuta bili

pravi gorostasi.

Kod iskapanja 1950. godine pronađeni su ostaci crkve svete Ane, koja je sagrađena u XI vijeku. Crkva svete Ane je građena od cigala. Njeni temelji i zidovi, široki blizu jedan metar, govore da je to bila ogromna građevina. Pronađene su i kamene arkade koje su postavljene iznad vrata i prozora. Pretpostavlja se da je kamen uzet sa starih rimskih ruševina, kastruma, od kojih su najbliži bili u Osijeku, Dalju i Iloku.

Na ovom lokalitetu arheolozi su u više navrata vršili iskapanja. Otkopano je 115 grobova i jedan osarium (kosturnica). To je zajednički grob pored same crkve u kojem su našli 90 ljudskih lubanja. One su u zajedničku kosturnicu dospjeli nakon čišćenja grobnica koje su se nalazile u samoj crkvi. U prošlosti je postojao običaj da se bogatiji ljudi sahranjuju u crkvi, a kada bi nakon 100 ili 200 godina nestalo mjesta, kosti su prenošene u osarium. Kosti, koje su pronađene, stare su od 400 do 900 godina. Svi ovi podaci svjedoče da je Tavankut bio veliko i bogato naselje. Dobro utvrđen i ekonomski veoma jak, jer se zna da je i zanatstvo bilo veoma razvijeno.

Tavankut je zabilježen i u nekoliko sačuvanih geografskih karata, ali pod malo izmijenjenim nazivima. Tako se 1567. spominje kao Tarankut. Lako se može pretpostaviti, da u ono vrijeme kad nije bilo tiska nego samo rukopisa, da se slovo "V" veoma lako može pogrešnom transkripcijom pretvoriti u "R".

KAPELA SVETE ANE U TAVANKUTU

Nalazimo se u Gornjem Tavankutu pred kapelom sv. Ane. Ovdje je starina i temelj Tavankuta. Stare listine još 1439. godine spominju Tavankut kao "opidum" - grad. Tu na gredi gdje danas stoji "Rudićev križ", bio je utvrđen grad, opkoljen utvrdama i baruštinama, u sredini s velikom crkvom, posvećenom sv. Ani. Groblje i temelji crkve i sada se nalaze pod zemljom. To je potvrdio i subotički Zavod za zaštitu spomenika, kada je nedavno vršio iskopavanja.

Pred najezdom Turaka stanovništvo je izbjeglo, a grad zajedno s crkvom do temelja je razrušen. Turci su ovdje vladali 152 godine i za to vrijeme Tavankut se i ne spominje. Izgonom Turaka s ovih prostora narod se opet naseljava, ali ne više tamo gdje je bio grad, nego po široj okolici. Pjeskovito i močvarno zemljište, zaraslo u korov i šikaru, puno ritova i baruština, primilo je nove stanovnike koji su morali zasukati rukave da od ovog zapuštenog zemljišta stvore plodne oranice, vinograde, voćnjake i bašte.

Katolici vjernici su svoje dužnosti obavljali u Subotici u ondašnjoj Velikoj crkvi-danas katedrali, ili u Kunbaji. Tu, do današnje kapele nalazi se, a i sad je tu, najstarija salašarska škola nabijena još 1852. A ovdje, gdje je sada kapela bio je pašnjak, a tamo malo niže kopani bunar, koji u vrijeme ovih događaja, o kojima će u tekstu biti riječi, nije imao rovaša--ograde i bio je zarastao u veliku travu.

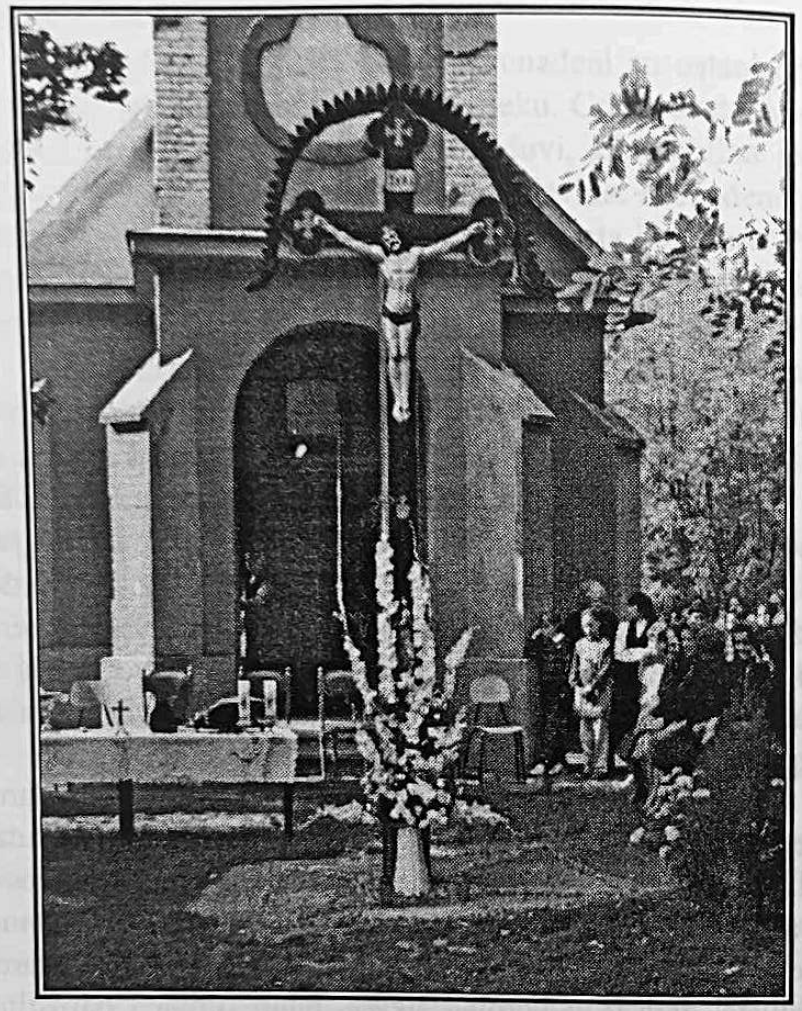

Jednog proljetnog dana, za vrijeme velikog školskog odmora, na ovoj ledini, dječaci su se loptali krpenom loptom, a grupa djevojčica sa "škularkinom ćerkom" bile su navijači. Jedan "fudbaler" nekontrolirano je daleko šutnuo loptu i ona se izgubila u travi. Dječaci i djevojčice su tražeći loptu naišli na bunar. Voda u bunaru bila je visoka, pa kad se nekoliko dječaka sa "škularkinom ćerkom" nagnulo nad bunar da nađu loptu, na svoje veliko iznenađenje i čuđenje, u vodi ugledaju lik žene s djevojčicom. Pozovu i druge da to vide. Ovo se brzo razgla-

silo. "Škularkina ćerka" javila je to materi koja je pozvala nekoliko ljudi da se osvjedoče. Međutim, ugledali su samo na zidu bunara, zapleten u travi, poveći papir. Jedan se spusti i izvadi ga. Bio je ispisan, ali su sva slova bila zamrljana, mogle su se pročitati samo dvije riječi:

"SZENT ANNA" - "SVETA ANA".

Vijest o ovom neobičnom događaju brzo se raširila po Tavankutu. Posebno je bio dirnut Kalman Skenderović. On na volovskim kolima donese cigle, pogodi majstora zidara koji ovdje na gredčici, gdje su ti dračovi, sagradi kapelicu. Bila je kao oveća postaja križnog puta. U nju je mogao stati samo jedan čovjek, nije imala vrata. U zidu je bila izgrađena niša. Nabavili su sliku svete Ane koja je bila prevelika za kapelu, pa su je skratili. Ta slika se i danas nalazi u kapeli s desne strane na zidu. Pred kapelicom bio je jedan skroman drveni križ. Pobožni svijet se skupljao oko kapelice i slike i obavljao svoje privatne pobožnosti. Po pričanju starijeg svijeta, to se moglo dogoditi između 1870-80. godine.

Godine 1910. gradski oci Subotice, u dogovoru s Kaločkom nadbiskupijom, odlučiše da se na salašima grade crkve. Prva na Tavankutu. Ali gdje. Na razvučenom prostoru od Kumbajske stanice do kraja Mirgeša je 14 kilometara u dužinu, a od Bajmočkog puta do sadašnje granice 8 kilometara u širinu. Tu je živjelo 8 hiljada katoličkih duša. Gornjačani zatraže da se crkva gradi u sv. Ani, jer je to starina. Odgovorili su im da se crkva ne može graditi na kraju nego na sredini naselja, da podjednako bude dostupna svima. Tako je i bilo. Crkva je sagrađena u Donjem Tavankutu, gdje je i sada.

To nekima nije bilo pravo i veleposjednik Mata Vuković 1924. godine kupi ovaj lanac pašnjaka i o svom trošku dade sagraditi ovu kapelu sv. Ane. Stara kapelica je srušena, a drveni križ je prenesen pred novu kapelu. I slika sv. Ane je prenesena u kapelu. Sv. misa se služila samo na proštenje sv. Ane. Tom zgodom skupljao se silan svijet, a gazda Mata je donosio trum-

Djeca i mladi predvođeni s. Beatom prigodom blagoslova križa 1995. g.

betaše iz Bajmoka da uveličaju proštenje. Pokojni župnik Ivan Lebović, koji je bio rodom iz sv. Ane, iz ljubavi prema rodnom kraju počeo je služiti sv. misu svake nedjelje. Bilo je to dosta naporno, osobito u zimskim mjesecima, jer se do kapele dolazilo zapregom. Stoga su se mise ponekad služile i poslije podne. Sadašnji župnik zadržao je tu praksu. Svake nedjelje i blagdana služi sv. misu, osim u siječnju i veljači. U samu kapelu stane pedesetak osoba, dok za lijepog vremena neki stoje ili sjede napolju pod tornjem. Kapela je ukusno oslikana, ima oltar, križni put, klupe, harmonij, crkvena odijela, misne knjige, veliko zvono, elektriku. Nedavno je podignuta na rang vikarije.

Drveni križ, koji je ispred stare kapelice bio prenešen pred novu kapelu, brzo je dotrajao. Mata Vuković je 1931. godine dao napraviti novi križ od suvog bagremovog drveta, koji je trajao 64 godine. Taj je križ zadnjih godina počeo trunuti, osobito na prekrižku, pa je prijetila opasnost da se sruši. Čitavog proljeća i ljeta dogovarao sam se s vjernicima o postavljanju novoga križa. Odlučili smo da križ opet bude drven, jer

je to bliže biblijskoj stvarnosti, budući da je Isus bio raspet na drvetu križa. Konačno je pala odluka. U pilani Petra Horvata na Kelebijskom putu, kupljen je crni bor i prenešen u Suboticu, u kuću Lajče Anišića koji je ponudio da će ga i napraviti. On je to napravio vrlo lijepo, umjetnički, na radost i ponos svih vjernika. Pošto Mata Vuković nije imao direktnih potomaka, a od daljnje familije nitko se nije prihvatio podizanja križa, nije više stavljeno njegovo ime, nego samo ime majstora i godina podignuća.

Crkveni je propis da se novi križ po obredniku blagoslovi. Za tu zgodu zamolili smo g. biskupa da on obavi taj čin. On se rado odazvao, evo tu je, i molim g. biskupa da blagoslovi novi križ.

(Ovaj govor održao je župnik Antun Gabrić prilikom blagoslova križa 8. X. 1995. godine)

GABRIĆEV KRIŽ

Kratka povijest Gabrićevog križa na Hrvatskom Majuru

Sv. Pavao piše: "Kristov križ Židovima je sablazan, Grcima ludost, a onima koji vjeruju, znak pobjede, izvor snage i života."

Kristov križ je od prvih kršćanskih vremena u velikoj časti. Svi liturgijski čini počimali su i svršavali križanjem. Blagoslovine i sveti sakramenti podjeljivali su se znakom križa. Križ se nosio i na odijelu, na lančiću oko vrata, a postavljan je i na javnim mjestima.

I danas se u Crkvi znaku Kristova križa iskazuje veliko štovanje. U kalendaru postoje blagdani Našašća i Uzvišenja sv. Križa. Stoga je razumljivo da se križ postavlja na tornjeve, pred crkve, na raskršća i pored puteva. Prolazeći pokraj njih, vjernici ih pozdravljaju, zaustavljaju i pred njima mole, a u korizmeno vrijeme okupljaju se oko njih da ih posebno počaste.

Takav jedan križ postavljen je i na malom raskršću đurđinskog i tzv. "prikog puta". Zovu ga Gabrićev križ u spomen Ivana Gabrića koji ga je dao podići davno, skoro prije 100 godina. Tko je bio Ivan Gabrić? Gabrićeva starina bila je kod nekadašnjeg Antunovićevog salaša, pored Matekovog majura. Negdje oko 1820. godine, Maćo Gabrić bio je uznemiravan i odluči odatle odseliti. Kupi na Hrvatskom Majuru 90 lanaca

zemlje i noseći u kolijevci sina Antu osnuje ovdje novo gnijezdo. Anti se 1843. rodio sin Ivan, koji je 1897. podigao ovaj križ. Gabrićevi su imali kuću u varoši u Crnkovom sokaku (danas Marije Bursać 13). Iz te kuće Ivan je išao u školu. Da je zavolio knjigu vidi se i po tom što je bio stalni pretplatnik svih književnih izdanja biskupa Antunovića. Kao ugledni građanin Subotice bio je "virilišta" (nešto kao današnji poslanici skupštine). Supruga mu je bila Marija Crnković. S njom je u braku imao dvanaestoro djece. U vrijeme podizanja križa živa su bila četiri muškarca i tri cure koji su tada već svi podomljeni. Ne znamo sigurno što ga je potaklo na podizanje križa. Možda kakav zavjet? U svakom slučaju živa vjera i štovanje Isusovog križa. Moglo je tu biti i malo ljudske sujete. Bio je naime običaj da viđeniji ljudi podižu križeve.

Križ od dračovog drveta u Subotici u današnjoj Gajevoj ulici izradio je majstor György (prezime mu se nije moglo pročitati), ács (tesar). Urezana godina 1897. dobro se vidjela. Križ je prvo donesen Gabrićevoj kući, a odatle su ga zapregom Ivanovi sinovi Nikola i Veco na volovskim kolima iznijeli na salaš. Na dolu su zapali pa je kočijaš morao doći na salaš po pomoć. Mićo je bio zadužen da iskopa jamu za križ. Bio je početak mjeseca travnja, pred Uskrs, i kažu da je bio i svećenik koji je blagoslovio križ. Vjerojatno je bio to jedan od četiri kapelana iz Velike crkve.

Tako je križ stajao na ovom malom raskršću 97 godina. Zub vremena: kiša, snijeg, vjetrovi, načeo ga je i zaprijetio padom. Vjernici ovoga kraja, kojih ovdje ima još veoma malo, i oni koji su se ovdje rodili i rasli, a sada su uglavnom u gradu, u dogovoru s praunucima pokojnog Ivana složili su se da podignu novi križ. Novi križ je od hrastovog drveta. Kod nas nema kamena, raste samo drvo. Mi smatramo da je kamen mrtav, a drvo živo, pa se zato rado prave križevi od drveta. A drveni križ je bliži biblijskoj istini, jer evanđelisti svjedoče da je Isus bio raspet na drvu križa.

Novi križ izradio je Lajčo Anišić. Drvo za križ nabavljeno je u Subotici u pilani Márton. Korpus i pokrov su od bakarnog lima. Ispod Isusovog lika je mali lik Blažene Djevice Marije. Na starom križu je bila još jedna pločica ovalnog obli-

Majstor Lajčo Anišić ponosno stoji pred križem

ka. Na njoj je nešto nečitko bilo ispisano. Vjerojatno "Gabrics János". Tu pločicu nismo ponovo stavljali jer mislimo da nema razloga. Sasvim dolje je urezan natpis: "Prvi križ podigao Ivan Gabrić 1897, a ovaj drugi njegovi praunuci 1994. Izradio Lajčo Anišić".

Stari križ je ispilan i zakopan pod novi križ. Oko križa je drvena ogradica radi estetike i zaštite.

Koliko dugo će trajati ovaj križ? Ako ga nasilje i nepravda ne oštete ili unište, trebao bi trajati isto barem 100 godina, tim prije što je modernim sredstvima zaštićen od propadanja i truljenja. Nitko od nas, koji smo sada ovdje, nećemo doživjeti da se prilikom 200. godišnjice podigne novi križ. Valjda će još biti naroda, a i vjere u njemu da ovaj spomen našeg otkupljenja stoji na ovom mjestu.

(Ovo predavanje održao je Antun Gabrić, župnik u Tavankutu, 4. rujna 1994. prigodom blagoslova Gabrićevog križa.)

KRATKA MONOGRAFIJA HRVATSKOG MAJURA

Nalazimo se u naselju Hrvatski Majur. Ovdje, gdje se mi sada nalazimo, na raskršću Đurđinskog puta i Malobošnjačkog atara, je njegov geografski i društveni centar. Tu je križ, stanica, škola, drumarska kuća, "mijana Paloš" i četiri šora salaša. Ti šorovi salaša ne tako davno bili su puni ljudi, mladeži i djece. Ovi putevi bili su prometni: ponedjeljkom i petkom mnoštvo kola išlo je u grad (varoš). Nedjeljom su čitave procesije išle u crkvu u Malu Bosnu. Mladež se nedjeljom skupljala u kolo, navečer išla na skupštine. A škola je vrvila od đaka kao košnica. Znalo je biti i do stotinjak đaka. Sada se sve promijenilo. Od 150 salaša ostalo je naseljenih samo 27. Život je zamro: pruga demontirana, stanica se ruši. Škola zatvorena, a i ona se ruši. Drumarska kuća pusta. Pa čak i dvije mijane "Paloš" i "Kempecova-Arankina" su zatvorene. Zašto se to dogodilo. To je druga i duga priča o kojoj nećemo sada.

Sredinom Hrvatskog Majura prolazi Verušićki do koji ima dva značajna lokaliteta: Vrtlog i Metkovu baru. Vrtlog je bio na Gabrićevoj zemlji. Bilo je u njemu vode preko čitave godine pa su se u njemu djeca kupala. Metkova bara iskopana je kraj Sivačkog puta i služila je za napajanje marve iz Metkovog Majura. U njoj je znalo biti ribe. I ova bara služila je za kupanje.

Željeznička pruga građena je 1907-1910. Najprije je ovdje bila stanica sa imenom "Kis-vörös-egyháza". Ime vrlo znakovito jer podsjeća na lokalitet crkve. Kad su 1918. došli

Srbi oni su stanici promijenili ime u Hrvatski Majur. Ime je dato po tome što je ovdje bilo više porodica sa prezimenom Horvacki. Narod je to ime rado prihvatio pa je ono ostalo do danas. Dok je Crnković bio "keveta", on je isposlovao da je voz stajao i kod njegovog salaša gdje je bila tabla s natpisom "Crnkovi salaši". Prije petnaestak godina pruga je demontirana kao nerentabilna, a zgrada stanice propada.

Početkom ovoga stoljeća prva škola radila je u privatnoj zgradi na Kimetinom salašu. Osnovna škola sagrađena je 1912. i dobila ime "Mijo Mandić". Prvi učitelj bio je Vilmos Koncz. Od 1918. učitelj je Žarko Kolarić koji je umro 1927. Njega je naslijedila Olivera Vučić, rodom iz Vučitrna, i bila je sve do 1941. Od toga vremena bilo je više učitelja koji su radili u ovoj školi. I ovo je tema za drugu priliku. Iz ove škole izašli su svećenici: p. Leopold Ivanković, Antun Gabrić, Ivica Skenderović, Andrija Anišić i Antuš Kopilović. Ovu školu je pohađao i pokojni dr. Vinko Perčić.

Kilometar odavde na jug raskršće je dva puta i na njemu lokalitet zvani Paloš. Tu je bila i "mijana" (gostionica). Naši salašari ponedjeljkom i petkom odlazili su u varoš na "pecu"

(tržnicu), rado su se zaustavljali kod ove "mijane" da odmore konje a i sami se okrijepe. "Birtašica" u ovoj mijani bila je snaš Marijica. Ni "Paloš" danas više ne radi. Odakle ovo ime? Istina, jedno vrijeme je bio birtaš Paloši Vince, ali izgleda da je i on nazvan ovako po Palošu. Naime, jedno je povijesno dokazano - da su Pavlini na današnjem Pavlovcu imali crkvu i iz nje pastoralno djelovali na širem području. Ovdje, na sadašnjem Palošu, mogla je biti kapelica u koju su na određene dane dolazili Pavlini služiti misu, pa su od mađarskog "Pálosok" (Pavlini) i kapelicu nazvali Paloš.

Drumarska kuća sagrađena je 1922. Prvi drumar bio je Ivan Mamužić. Njegova je dužnost bila da poziva ljude na kuluk i koordinira radove oko popravka puta. Zato je dobio naziv "bać Ivan Drumar". Kasnije je tu dužnost kraće vrijeme obavljao njegov sin Stipan. I ta je kuća danas napuštena.

Pod Hrvatski Majur spadala su i dva majura: Matekov, danas prasilište i Gajgerov majur ili salaš. Ne znam da li još postoji.

Krupare su bile na salašu Ivana Budimčevića-Krvavice i ovdje u Kempecovoj-Arankinoj mijani.

Kempecova, a kasnije Arankina mijana, novijeg je datuma. Radila je dok je bilo mušterija. Sada je prazna. Tu je jedno vrijeme bila i "maža" (vaga).

Kovači su bili Joška Kesler i neki Vaso.

Vršalice su imali Stipan Peić Tukuljac i već spomenuti Ivan Budimčević-Krvavica.

Prezimena obitelji koji su stanovali ili još i sada stanuju na Hrvatskom Majuru su sljedeća: Antunović, Bačić, Bašić-Palković, Balog-Kempec, Bedić, Budimčević-Kajla, Bukvić, Crnković, Davčik, Tutini, Dekanj, Dulić, Francišković, Gabrić, Guganović, Horvacki-Palivuk, Horvacki-Harma, Iršević, Ivanković, Kopunović-Marokvaša, Kuntić, Lipozenčić-Matek, Lulić, Mamužić, Matković, Miković, Mujić, Nimčević-Džajini, Nađ-Heđeši, Peić-Tukuljac, Perčić, Piuković, Saulić,

Sivić-Kimetin, Skenderović, Stantić, Sudarević, Šarčević, Tikvicki, Tumbas, Vidaković, Vojnić-Hajduk, Vujković-Lamić, Vuković, Šafer, Kubatović. (Vjerojatno je koje prezime i izostavljeno.)

Na početku sam spomenuo da je ovo kratka povijest i križa i Hrvatskog Majura. Sve ovo iziskuje i temeljitije, točnije i opširnije istraživanje. Vjerojatno je dosta toga i izostavljeno, pa se čeka jedno marljivo pero koje bi sve to zabilježilo da ostane zapisano i nezaboravljeno.

(Ovo predavanje održao je Antun Gabrić, župnik u Tavankutu, 4. rujna 1994. prigodom blagoslova Gabrićevog križa.)

RECENZIJA

TAVANKUTSKE I DRUGE PRIPOVIJESTI

Knjiga "Čudan jendek i druge bunjevačke pripovitke" umirovljenog svećenika Antuna Gabrića spada među ona djela za koja s pravom kažemo da su gotovo neprimjetno nastajala tijekom radnog vijeka njegova pisca. Uistinu, takva djela pisac počima stvarati još dok toga nije svjestan, a sam čin pisanja neminovni je svršetak dugotrajnog procesa upoznavanja ljudi iz određene sredine, učitavanja njihova života i poistovjećivanja s njihovim svijetom ali i zauzimanja potrebnog odstojanja da bi se djelo doimalo uvjerljivim.

Po naravi svog poziva stalno okružen ljudima, i u crkvi i u obiteljima u koje je zalazio, velečasni Antun Gabrić pružao je svojim župljanima molitvu i duhovnu potporu, učvršćujući im vjeru u Boga, a od njih je zauzvrat dobijao i upijao osebujno pučko iskustvo, moralne i etičke vrednote čuvane i njegovane kroz generacije.

U ovom podneblju bački Bunjevci su se nastanili prije tri, a mnogi i prije pet i više stoljeća, prinuđeni da napuste zavičaj i udalje se od matičnog hrvatskog naroda, u govornom jeziku nosili su i čuvali svoje biće, sjećanje na svoje korijene i podrijetlo. Upravo iz tih razloga suvremeni hrvatski pisac i kada ne putuje kroz vjekove, dalju i bližu prošlost - kao što je to slučaj s ovom knjigom vlč. Antuna Gabrića koja obrađuje sudbine sadašnjeg čovjeka - ima veliku odgovornost za mjesne govorne značajke bačke bunjevačke ikavice budući da se one mogu razlikovati od grada do grada, od naselja do naselja, pokadšto od salaša do salaša u troku-

tu Subotica-Sombor-Baja, što ukazuje na to kada su se i pod kojim uvjetima konzervirali odnosi u njihovoj užoj zajednici, svjedoči o prekinutim nitima prema matičnoj jezičnoj grupi, ali i o izuzetno snažnom porivu da se opstane upravo kroz govorni jezik.

Napose, tekstovi suvremenih bunjevačkih pisaca pisani u dijalektu svjedočanstvo su o tome gdje je ponikao ikavski govor, podsjećajući nas na cjelokupnost hrvatskih dijalekata i nastanak književnog jezika kojim se ni danas u ovom podneblju još uvijek ne služimo u mjeri u kojoj to želimo.

Nažalost, i danas se još u književnosti kršćanskog nadahnuća javljaju pisci i pjesnici kojima se čini da je svaka (njihova) pobožna misao i molitva ujedno i književnost. Treba li reći da nije i podsjećati da nas (njihova) taština i umišljenost skupo stoji u duhovnom pa i materijalnom pogledu. Književnost je umjetnost, a umjetnosti nema bez talenta. Na ovo je svojedobno Ivan Pavao II upozorio članove Katoličkog udruženja talijanskih umjetnika, istaknuvši da je talenat posebni dar Božji.

Utoliko smo dužni zapaziti da knjiga velečasnog Antuna Gabrića nije skribomansko (ne)djelo. Pišući o sudbinama svojih župljana i zapisujući pučku predaju - skoro svi su tekstovi tiskani u Danici - tražio je put za prepoznavanje njihovog iskustva, strepnji, životnih radosti i nadanja, ljudskih pogreški, uzleta i padova u nesigurnim vremenima, te osebujnog humora ugrađenog u sam osnov opstojanja i pamćenja bačkih Bunjevaca. Jamačno bi ironijski diskurs bio još izraženiji i uvjerljiviji da je autor dosljedno primijenio dijalektni idiom, a osobito dijalektnu frazeologiju. Njenom bi se uporabom otklonio dojam o nedostatku smisla za dovršavanje započetog.

Zapazimo, također, da je knjiga pisana s ljubavlju prema sunarodnjacima koji su tako često bili prinuđeni dokazivati vlastitu osobnost pred tuđom suvremenošću i tuđom historijom, ovdje gdje ih se i danas niječe i nastoji uvjeriti da ništa njihovo nema budućnosti, makar su svoji na svome i na svojoj zemlji.

Milovan Miković

SADRŽAJ

Dragi čitatelji! 5
LJUDI I DOGAĐAJI 7
ČUDAN JENDEK 9
NE UVEDI NAS U NAPAST 14
PAMETNI PULIN 19
UKRADENA KASA 23
SVEKRVINE CIPELE 27
ANTIN SVINJOKOLJ 30
ČUDNA SNAGA 34
KARABAĆA U RIMU 37
BAĆ MARKO NIJE OPSOVAO 40
LOVAC ANDRIJA 43
GRGINA VOŽNJA 46
BRIJANJE U TORNJU 49
ŠVAPSKI ČIBAK 52
U OBRANI ŽIVOTA 56
NARODNE PRIPOVITKE 73
TRI JARCA 75
BABINA OSVETA 77
SLON U CAKLARNICI 79
MOKRI PARAGRAF 81
ŽENA ZAPOVIDA 83
ČOBANOVA MOLITVA 86
NEKA BUDE RADINO 88
TORBANDUS 90
MUCAVCI 92
MILO ZA DRAGO 94
BOLJE KAD JEDAN SRDI 95
LOVAČKA DIOBA 96

KOD MENE NEĆE VUĆATI 98
RICINI ORAČI 99
RICA NA VAŠARU 100
VUČJA ZAHVALNOST 101
NAŠI KRIŽEVI 103
IZ PROŠLOSTI TAVANKUTA 105
KAPELA SVETE ANE U TAVANKUTU 107
GABRIĆEV KRIŽ 112
KRATKA MONOGRAFIJA
HRVATSKOG MAJURA 116
TAVANKUTSKE I DRUGE PRIPOVIJESTI 121
SADRŽAJ 123

Antun Gabrić
ČUDAN JENDEK
i druge bunjevačke pripovitke

Izdavač:
Katolički institut za kulturu, povijest i duhovnost
"Ivan Antunović" Subotica

Prijelom teksta:
mr. Ervin Čeliković

Tisak:
Štamparija "Globus" Subotica

ISBN 86-7450-002-1

Iz recenzije

TAVANKUTSKE I DRUGE PRIPOVIJESTI

Knjiga "Čudan jendek i druge bunjevačke pripovitke" umirovljenog svećenika Antuna Gabrića spada među ona djela za koja s pravom kažemo da su gotovo neprimjetno nastajala tijekom radnog vijeka njegova pisca. Uistinu, takva djela pisac počima stvarati još dok toga nije svjestan, a sam čin pisanja neminovni je svršetak dugotrajnog procesa upoznavanja ljudi iz određene sredine, učitavanja njihova života i poistovjećivanja s njihovim svijetom ali i zauzimanja protrebnog odstojanja da bi se djelo doimalo uvjerljivim.

Po naravi svog poziva stalno okružen ljudima, i u crkvi i u obiteljima u koje je zalazio, velečasni Antun Gabrić pružao je svojim župljanima molitvu i duhovnu potporu, učvršćujući im vjeru u Boga, a od njih je zauzvrat dobijao i upijao osebujno pučko iskustvo, moralne i etičke vrednote čuvane i njegovane kroz generacije.

Dužni smo zapaziti da knjiga velečasnog Antuna Gabrića nije skribomansko (ne)djelo. Pišući o sudbinama svojih župljana i zapisujući pučku predaju - skoro svi su tekstovi tiskani u Danici - tražio je put za prepoznavanje njihovog iskustva, strepnji, životnih radosti i nadanja, ljudskih pogreški, uzleta i padova u nesigurnim vremenima, te osebujnog humora ugrađenog u sam osnov opstojanja i pamćenja bačkih Bunjevaca.

Milovan Miković

KATOLIČKI INSTITUT ZA KULTURU, POVIJEST I BAŠTINU
"IVAN ANTUNOVIĆ" - SUBOTICA